

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study And Support Foundation

ธรรม ๒ นาที

เล่ม ๑

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

สารบัญ

หน้า

อยากเป็นพระโสดาบัน ชาตินี้ก็เป็นไม่ได้	๑
พระธรรมไม่ใช่เรื่องคิดเอง	๑
ปุณณตื่นขึ้นมาก็อยากแล้ว	๑
ธรรมทั้ง 3 ปฏิกและอรรถกถาเพื่อให้รู้ถูก	๓
จิตเป็นสภาพที่เกิดขึ้นทีละหนึ่งขณะ	๓
เข้าใจให้ชัดเจนในทุกคำที่ได้ยิน	๔
ระลึกในหน้าที่อันยากของชาวพุทธ	๕
ลักษณะที่จำ เป็นเจตสิก ไม่ใช่จิต	๕
ธรรม ปรมัตถธรรม อภิธรรม	๖
เวทนา ๓ หรือ เวทนา ๕	๖
เวทนาในภาษาบาลีมี ๕ ประเภท	๗
ทุกอย่างมีจริงเพียงชั่วขณะที่ปรากฏ	๗
ถ้าไม่มีจิต ก็จะไม่มียัญญติ	๘
ปุณณยังเป็นผู้ที่แสวงหากาม	๘
ชั้นวิมุตติ คือ นิพพาน ประการเดียว	๙
ชีวิตไม่ได้เริ่มต้นเกิดแล้วจบตอนตาย	๙
แก่นแท้ คือ ปรมัตถ์ ไม่ใช่บัญญัติ	๑๐
ที่รู้ได้เพราะสติระลึกสภาพธรรมได้	๑๑
วาทะ การกระทำ มาจากจิตที่สั่งสม	๑๑
ทุกคนมีโลกความคิดคนละใบ	๑๒
เวลาที่เป็นปรมัตถธรรม ไม่มีชื่อ	๑๓
นามธรรม ๕๓ ทั้งหมดเป็นสภาพรู้	๑๓
สมณะก็ต้องเห็นถูกในขณะที่จิตเป็นกุศล	๑๔
ที่หาวิธีเพราะโลภะเป็นเครื่องเน้นซ้ำ	๑๔

สารบัญ

หน้า

ผลที่เกิดมีเหตุปัจจัยให้เกิดไม่ต้องขอ	๑๕
เรื่องปฏิบัติเป็นเรื่องของสังขารชั้น	๑๕
ปัญญาทำให้หมดทุกข์ ไม่ใช่ทรัพย์	๑๖
ปัญญาคือสัมมาทิฐิ ความเห็นถูก	๑๗
ที่คิดว่าจะทำ ไม่ใช่การเจริญปัญญา	๑๗
ปัญญาไม่ใช่เรื่องตะเกียกตะกาย	๑๗
ยิ่งศึกษา ยิ่งเห็นความเป็นอนัตตา	๑๘
ทางเดียวที่จะแก้ปัญหาคือพระพุทธศาสนา	๑๘
ความทุกข์ในชีวิตมาจากกิเลส	๑๙
พระธรรมมีในชีวิตประจำวัน	๒๐
ไม่มีอะไรที่จะทำกิจของปัญญาได้	๒๑
พระโสดาบันก็มีชีวิตอย่างคุณุหัตถ์ได้	๒๑
ถ้ายังไม่รู้ ก็ระลึกอีก ค่อย ๆ รู้อีก	๒๒
คำที่สองถึงลักษณะของสภาพธรรม	๒๓
พระธรรมไม่จำกัดชาติศาสนาใดทั้งสิ้น	๒๔
เร็วหรือช้าไม่สำคัญ ต้องเป็นปัญญา	๒๔
เสขบุคคล กับ อเสขบุคคล	๒๕
เห็นถูกมีจริง เห็นผิดมีจริง เป็นธรรมะ	๒๖
สภาพธรรมไม่มีแบ่งแยกศาสนา	๒๖
ปัญญาเกิด สติระลึกได้	๒๗
เรายังมีกรรมเป็นปัจจัยอยู่	๒๘
เยื่อใย ยึดถือ ผูกพันในรูปนามในอดีตกาล	๒๘
ถ้ายังไม่ได้เป็นพระโสดาบัน...	๒๙
จะคลายเกลียวออกหรือจะหมุนเกลียวเข้า	๒๙

สารบัญ

	หน้า
ผัสสเจตสิกเกิดกับจิตและเจตสิกทุกดวง	๓๐
ได้ฟังพระธรรมเพราะสะสมบุญมา	๓๑
ทั้งชีวิตเป็นการศึกษา	๓๑
ศึกษาตามลำดับความเข้าใจ	๓๒
สติปัญฐานเกิดเพราะมีความเข้าใจเบื้องต้น	๓๓
ในชีวิตประจำวัน มีธรรม ทุกวัน	๓๓
สมมติสังขะ กับ ปรมัตถสังขะ	๓๔
การศึกษาธรรมต้องละเอียดและตรง	๓๕
ยากแสนยากที่จะสละความเป็นเรา	๓๖
ถ้าสติเกิด ก็มีศีลสังวร	๓๖
ถึงไม่ดูหนัง ดูละคร กีเลศก็เต็ม	๓๗
จรดกระดุกแม้ข้อความสั้น ๆ	๓๘
อบรมปัญญาให้รู้ เข้าใจ และประจักษ์ได้	๓๙
อรรถกถาที่แปลโดยพระพุทธโฆษาจารย์	๔๐
ทันทีที่ปุถุชนตื่นก็เป็นกิเลส	๔๐
พระวินัยเป็นรากแก้ว เครื่องขัดเกลา	๔๑
คฤหัสถ์รักษาศีลตามพระวินัยได้ตามควร	๔๒
การบรรลุนิพพานไม่จำกัดเพศ ไม่จำกัดกาล	๔๒
ไม่เห็นโลกะ ไม่เห็นอวิชชา ก็ละไม่ได้	๔๓
กุศลที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อละอวิชชา	๔๓
ผู้ตรงที่รู้ว่ายังหลงลืมสติเกือบเหมือนเดิม	๔๔
ทางที่ละความไม่รู้เป็นทางที่ถูกแล้ว	๔๔
ฟังธรรมครั้งเดียวไม่พอ	๔๕
พระพุทธศาสนาไม่ใช่วิชาบังคับ	๔๕

สารบัญ

	หน้า
รู้จักกรรม รู้จักสิ่งที่มีจริง	๔๖
เราเลือกให้ผลของกรรมใด ๆ เกิดไม่ได้	๔๖
แต่ที่จริงสิ่งที่ปรากฏก็เพียงปรากฏอย่างนี้	๔๗
ความยากของการเกิดเป็นมนุษย์	๔๗
ความยากของการเจริญปัญญา	๔๘
พระรัตนตรัยช่วยให้เกิดดวงตา คือ ญาณ	๔๙
พระเสกขะ กับ พระอเสกขะ ต่างกันอย่างไรว	๔๙
เสี่ยงเป็นเพียงความกังวลของปฐวีธาตุ	๔๙
สัมมาสมาธิในมรรคมีองค์ ๘	๕๐
กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน	๕๑
สติปัฏฐานเป็นการระลึกรู้ไม่ใช่การทำ	๕๒
สัมมาสติจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อมีสัมมาทิฐิ	๕๓
สมถภาวนาต้องประกอบด้วยปัญญาเจตสิก	๕๓
ลืมบ่อยไหมว่า เป็นโลกะเป็นทุกข์สมุทัยอริยสัจจะ	๕๔
ทุกข์ของการบริหารกรรมเป็นมูล	๕๔
ทุกข์มีความพยายามของตนเองเป็นมูล	๕๕
ชราไม่เป็นสิ่งที่พึงรู้แจ้งด้วยจักขุ	๕๕
เราเองทำกรรมและรับผลของกรรม	๕๖
ชื่อต่าง ๆ ของจิต	๕๗
เจตสิก คือสภาพนามธรรมที่เกิดกับจิต	๕๗
ไม่สามารถได้สติด้วยความอยาก ต้องอบรม	๕๘
ความเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้	๕๙

อยากเป็นพระโสดาบัน ชาตินี้ก็เป็นไม่ได้

ท่านผู้ฟังอยากเป็นพระโสดาบันชาตินี้ไหม อยากหรือไม่อยาก ถึงอยากก็ไม่เป็น แล้วแต่เหตุปัจจัย อบรมไป เจริญไป จนกว่าจะถึง แต่ต้องเป็นความเข้าใจถูกต้อง และการปฏิบัติถูกต้อง เป็นสัมมาสติที่ระลึกรู้ถูก ส่วนการที่จะเป็นพระโสดาบัน ขอให้ยึดออกไปอีก จนกว่าปัญญาจะค่อย ๆ รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น ๆ และไม่ต้องคอยหรือหวัง วันไหนจะเป็น เมื่อเหตุสมบุญวันไหน วันนั้นก็ต้องเป็น ไม่มีใครบังคับได้ แต่ว่าจะเป็นชาติไหน กับไปไหนนั้น ก็ไม่ต้องห่วง ถ้าเป็นหนทางที่ถูกแล้ว

เพราะฉะนั้นข้อที่ควรคิดที่สุดก็คือว่า อย่าปฏิบัติผิด อย่าเข้าใจผิด แล้วก็อย่ายึดมั่นในหนทางที่ผิด เพราะถ้าผิดชาตินี้แล้ว ไม่ใช่ผิดชาตินี้ชาติเดียว ชาติหน้ามีความโน้มเอียงที่จะต้องการเร็วอีก ต้องการผิดอีก

พระธรรมไม่ใช่เรื่องคิดเอง

พระธรรมเป็นสิ่งที่ละเอียดลึกซึ้ง ใคร ๆ ก็คิดเองไม่ได้เลยทั้งหมด ไม่มีใครสามารถจะคิดได้เลย เช่น ในขณะนี้ สิ่งที่กำลังปรากฏ ใครรู้บ้างว่า จริง ๆ แล้วเป็นอะไร ชาวพุทธก็คงจะชินกับคำว่า “อนัตตา” โดยมากจะได้ยิน “อัตตา” กับ “อนัตตา”

อัตตาก็คือ ความยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเรา ตั้งแต่เกิดก็มีเราเกิด แต่ว่าจากการตรัสรู้ก็ทรงแสดงว่า ธรรมทั้งหลาย คือ สิ่งที่มีจริงทั้งหมด ทุกขณะเป็นอนัตตา หมายความว่าไม่ใช่สิ่งที่เที่ยงถาวร หรือว่าเป็นของใคร คนใดคนหนึ่ง เป็นสภาพธรรมที่เกิดเพราะมีเหตุปัจจัย แล้วก็ดับไป

แต่ถ้าผู้ที่ไม่ได้ฟังพระธรรมเลย ก็จะมีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย โดยที่ไม่เข้าใจเลยว่า สิ่งที่มีในชีวิตประจำวันทั้งหมด พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญพระบารมีที่จะทรงตรัสรู้ความจริงแท้ของสิ่งที่ปรากฏจนตลอด จนกระทั่งสามารถที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉต และก็ทรงประกอบด้วยพระญาณซึ่งบุคคลอื่นไม่มี ที่จะทรงแสดงธรรม

คือ การใช้คำที่จะทำให้คนอื่นสามารถที่ได้ยินได้ฟังแล้ว ค่อย ๆ เข้าใจถูกต้องในสิ่งที่ปรากฏ ตรงกับคำที่ทรงแสดงว่า อนัตตา สภาพธรรมที่มีจริง ถ้าผู้ใดตรัสรู้ความจริงนั้นแล้ว ไม่เปลี่ยน ไม่มีใครสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมนั้นได้เลย

เพราะฉะนั้นแม้แต่เพียงคำเดียว คือ คำว่า “อนัตตา” เราก็ต้องฟัง จนกระทั่งเราค่อย ๆ มีความเห็นถูกต้องว่า ธรรม คือ อะไร เป็นอนัตตาจริงหรือไม่ จนกระทั่งถึงสามารถที่จะรู้แจ้ง ความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมนั้น จนสามารถที่จะดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท

ปฏิเสธตื่นขึ้นมา ก็อยากแล้ว

ตั้งแต่เริ่มเลยที่เกิดจนมาถึงวันนี้ พอตื่นขึ้นมาเราก็อยากแล้วใช่ไหม ต้องการทุกสิ่งทุกอย่าง มีตา ต้องการจะเห็นสิ่งที่น่าพอใจ มีหู ก็จะต้องฟังเสียงที่เพราะ หรือว่าคำชมเชยต่าง ๆ มีจมูก ถ้าดอกไม้หอม ดมแล้ว หรือแสวงหาสิ่งหอม ๆ ในห้องก็อาจจะมึนน้ำหอม ใครชอบกลิ่นไหนก็แสวงหากลิ่นนั้น ทางรส เมื่อกินนี่เอง อาหารบนโต๊ะก็มีหลายอย่าง ตักอะไรไป นี่ก็คือสิ่งที่เราแสวงหา ทางกาย ทางใจ ทั้งหมด

เราอยู่ในโลกของความต้องการ อยู่ในโลกของความติดข้อง นานแสนนาน ไม่ใช่ชาตินี้ชาติเดียว เพราะฉะนั้นใครสามารถจะแสดงธรรมที่จะทำให้เราเกิดการค่อย ๆ คลายความติดข้อง ที่จะละไปทันที เป็นไปไม่ได้เลย โดยวิธีไหน ๆ ก็ไม่ได้ทั้งหมด

เพราะเหตุว่าการละเป็นเรื่องของปัญญา เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่งซึ่งมีความเห็นถูกต้องในสิ่งที่ไม่เคยรู้ จึงติด เพราะฉะนั้นถ้าจะละได้ ก็ด้วยความรู้ จึงจะค่อย ๆ คลายความไม่รู้ แล้วก็คลายความติดข้องได้

เพราะฉะนั้นธรรมเป็นเรื่องละเอียดไม่ใช่เรื่องรวดเร็ว หรือว่าจะได้ผลอย่างรวดเร็ว แต่ผู้ที่ยังฟัง ยังมีความเข้าใจขึ้น ก็จะต้องรู้ว่าอยู่ฝั่งนี้ ไม่ใช่ฝั่งโน้นของมหาสมุทร ที่ไกลสุดสลายตา ซึ่งเป็นการรู้แจ้งอริยสัจธรรม

พูดอย่างนี้ท้อถอยไหม เพราะเหตุว่าถ้าคนที่ต้องการผลอย่างรวดเร็ว ก็คงจะไม่ชอบ ทำไม่ถึงไม่ได้เข้าใจ ศึกษาแล้วก็มักจะเกิดปัญญา แล้วก็รู้อย่างที่คุณเคยในครั้งโน้นท่านรู้ พอฟังธรรม ท่านก็รู้แจ้งอริยสัจธรรม

ธรรมทั้ง 3 ปิฎกและอรรถกถาเพื่อให้รู้ถูก

ธรรม ๓ ปิฎก รวมทั้งอรรถกถาเป็นเรื่องที่ละเอียด ที่จะทำให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังมีในขณะนี้ ไม่ใช่ให้ทำอย่างอื่น แต่ความละเอียดทั้งหมดเพื่อให้มีความเห็นที่ถูกต้องในสิ่งที่กำลังปรากฏ แล้วสิ่งที่กำลังปรากฏนี้ไม่เคยขาดเลย นอกจากขณะที่หลับสนิท ไม่มีอะไรปรากฏให้รู้

เพราะฉะนั้นถ้าตื่น มีสิ่งที่ปรากฏ และไม่รู้มานานแสนนาน เพราะฉะนั้นการฟังพระธรรมก็คือ เริ่มที่จะมีความรู้ของตัวเอง ถ้าไม่ใช่ความรู้ของเรา ฟังสักเท่าไรก็ไม่มีประโยชน์ เพราะว่าไม่ใช่ความเห็นถูกของเรา เพียงแต่จำ ๆ หรือว่าใครบอก เราก็เชื่อตามที่เขาบอก ซึ่งไม่ใช่ความจริง ถ้าเป็นประโยชน์จริง ๆ ต้องเป็นความรู้ของเราเอง

ถ้าฟังอย่างนี้จะคลายโลภะ ความติดข้องต้องการผล โดยที่ไม่ใช่ผลเลย เพราะเหตุว่าไม่ใช่ปัญญา เพราะฉะนั้นพระธรรมก็ทำให้เราออกจากความติดข้องที่ต้องการผล โดยที่ว่ามันสมควรแก่เหตุ

ถ้าปัญญาเราไม่เกิด และคิดว่าจะไปเป็นพระโสดาบันหรือว่าจะดับกิเลสได้ เป็นไปไม่ได้

จิตเป็นสภาพที่เกิดขึ้นทีละหนึ่งขณะ

จิตเป็นสภาพที่เกิดขึ้นทีละหนึ่งขณะ สำหรับแต่ละคนมีจิตเกิดขึ้นขณะหนึ่ง แล้วจิตก็ไม่เที่ยง เพราะเหตุว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ตามที่เกิดขึ้น สิ่งนั้นต้องดับ เหลือวิสัยที่เราจะคิดว่าจิตขณะนี้เกิดดับสืบต่อกันไม่ถ้วน แต่ว่าค่อย ๆ เริ่มเข้าใจว่า ทางตาที่เห็น ไม่ใช่ทางหูที่ได้ยิน และก็ไม่ใช่ทางใจที่คิดนึก

นี่ก็แสดงให้เห็นเฉพาะทางว่า จิตจะต้องรู้ทีละทาง เพราะฉะนั้นเวลาที่พูดถึงเรื่องสภาพธรรม ก็คือขณะนี้ ให้เข้าใจสิ่งที่กำลังมีในขณะนี้ว่า กำลังเห็น ซึ่งทุกคนกำลังเห็น ให้เข้าใจถูกต้องว่า เป็นสิ่งซึ่งมีจริง แล้วก็เป็นธรรมซึ่งไม่มีใครสามารถบังคับบัญชา

ได้ และก็เกิดดับ แต่ละทาง เมื่อความจริงเป็นอย่างนี้ ก็สามารถประจักษ์ด้วยตนเอง ไม่ใช่ไปเพียงคิดว่าแยกกัน

ค่อย ๆ ไปทีละเล็กทีละน้อย คือ เข้าใจขณะที่สภาพธรรมกำลังปรากฏ

เข้าใจให้ชัดเจนในทุกคำที่ได้ยิน

ทุกคำที่ได้ยินไม่ควรที่จะผ่าน แต่ควรที่จะมีความเข้าใจชัดเจนในสิ่งที่ได้ยินได้ฟัง เพิ่มขึ้น เพราะบางทีเราได้ยินคำไหน แล้วก็ข้ามไปเลย เหมือนกับว่า เราเข้าใจคำนี้แล้ว เราเข้าใจคำนี้แล้ว แล้วมีคำอื่นอีก ก็อยากจะไปเข้าใจเรื่อย ๆ

แต่ลักษณะอย่างนี้จะคล้าย ๆ กับกบกระโดด คือ ตรงนี้แล้วก็ข้ามไปตรงนั้นเลย อย่างคำว่า “โลก” ถึงแม้ว่าจะมีคำที่อธิบายหลายนัยก็ตาม แต่เพียงนัยเดียวให้เราเข้าใจ จนกระทั่งเราไม่ลืม เป็นความรู้ของเราเอง เช่นความหมายของ “โล - กะ” หรือ “โลก” หมายความว่าถึงสิ่งที่เกิดดับ อันนี้จะไม่ผิดเลย ไม่ว่าจะเป็นข้อความตรงไหนใน พระไตรปิฎกและอรรถกถา

เพราะฉะนั้นสิ่งที่ตรงกันข้าม คือ โลกุตตระ เพราะฉะนั้นจะมี ๒ คำคู่กัน “โล - กะ” กับ โลกุตตระ อุตตระ คือ เหนือ หรือพ้น เพราะฉะนั้นเมื่อคำว่า โลกหรือ โล - กะ หมายความว่าถึงสภาพธรรมที่เกิดดับ โลกุตตระ ก็หมายความว่าถึงสภาพที่พ้นจากการเกิดดับ หรือสภาพที่ไม่เกิดดับ

เพราะฉะนั้นก็ทำให้เราสามารถเข้าใจความต่างว่า โลกุตตระไม่ใช่สิ่งที่มีในขณะนี้แน่ เพราะว่าสิ่งที่มีในขณะนี้ เกิดจึงปรากฏ ถ้าไม่เกิดจะปรากฏไม่ได้เลย แต่ว่าไม่ประจักษ์การเกิดและไม่ประจักษ์การดับ เพราะฉะนั้นจะไปรู้ถึงสภาพธรรมที่เป็น โลกุตตระไม่ได้ เพราะเหตุว่าลักษณะของโลกและสิ่งที่กำลังเกิดดับขณะนี้ก็ยังไม่รู้ เพราะฉะนั้นความรู้ต้องตามลำดับขั้นจริง ๆ เพราะว่าโลกุตตรธรรม คือ นิพพาน

ระลึกในหน้าที่อันยากของชาวพุทธ

ชาวพุทธควรจะได้ระลึกถึงหน้าที่ของตนในฐานะของชาวพุทธ คือว่าต้องเป็นผู้ที่เข้าใจว่าเป็นชาวพุทธโดยเข้าใจคำสอนของพระผู้มีพระภาค แล้วก็เห็นว่าเป็นคำสอนที่ประเสริฐยิ่งกว่าสิ่งอื่นใดที่ควรจะได้ศึกษาให้เข้าใจให้ถูกต้อง แล้วก็ประพฤติปฏิบัติตามด้วย

เพราะฉะนั้นก่อนที่จะใคร่จะทำอะไร ก็ควรที่จะได้ศึกษาเรื่องหน้าที่ ที่จะต้องทำเสียก่อน การเป็นชาวพุทธยาก เพราะเหตุว่าต้องทราบว่าผู้ที่เป็นพระศาสดาที่ได้ทรงพระมหากรุณาแสดงพระธรรมเพื่อให้ผู้อื่นได้เข้าใจและประพฤติปฏิบัติตามนั้น เป็นผู้ที่เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ดับกิเลสหมด

ซึ่งพระธรรมไม่ง่าย ต้องพิจารณาเพื่อที่จะประพฤติปฏิบัติตามตามความสามารถ ตามสติปัญญา และตามการสะสมที่จะต้องค่อย ๆ เพิ่มขึ้น จนกว่าจะเป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ของการที่จะมีชีวิตอย่างชาวพุทธที่ได้ทำหน้าที่ของชาวพุทธ

ลักษณะที่จำ เป็นเจตสิก ไม่ใช่จิต

ความจำนี้มีไหม ต้องมีแน่นอน ทุกคนจำได้ ลักษณะที่จำเป็นธรรมหรือเปล่า เป็น มีจริง ๆ เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม เป็นนามธรรม เป็นจิตหรือเจตสิก เป็นเจตสิก

นี่คือหมายความว่า จิตเขาจะไม่จำ จะไม่รู้สิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น แต่เป็นใหญ่ในการเห็นแจ้งอารมณ์ คือ สิ่งปรากฏ สิ่งที่เกิดกำลังรู้ ไม่ว่าจะทางตาหรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย หรือทางใจ

อย่างเวลาที่ได้ยินเสียง สามารถที่จะจำได้ทันที เสียงโทรศัพท์มือถือหรือว่าเสียงอะไร หรือว่าเพียงรับโทรศัพท์ จำเสียงคนพูดได้ทันที

เพราะฉะนั้นลักษณะที่จำเป็นเจตสิก เจตสิกจะไม่เกิดกับจิตได้ไหม ไม่ได้ จิตจะเกิดโดยไม่มีเจตสิกได้ไหม ไม่ได้ เพราะจิตกับเจตสิกเป็นนามธรรมซึ่งต้องเกิดร่วมกัน เพราะฉะนั้นความจำเป็นเจตสิก

ธรรม ปรมัตถธรรม อภิธรรม

ถ้ารู้จักธรรมแล้วจะมีคำขยายเพิ่มเติม ซึ่งธรรมก็ต้องเป็นปรมัตถธรรม ถ้าใช้คำว่า “ธรรม” ไม่ได้เรียกเป็นชื่อคนโน้นคนนี้เลยสักคนเดียว แต่ใช้คำว่าธรรม แสดงความเป็นใหญ่ของสภาพธรรมนั้น ซึ่งไม่มีใครสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้

เพราะฉะนั้นการที่ธรรมมีลักษณะอย่างนั้น ซึ่งไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ใช้คำว่า “ปรมัตถธรรม” เป็นบัญญัติใช้ใหม่ คำว่าปรมัตถธรรม แต่มีสภาพธรรมจริง ๆ ลักษณะของสภาพธรรมนั้นแหละเป็นปรมัตถธรรม เพราะใครเปลี่ยนแปลงไม่ได้

อีกชื่อหนึ่งอีกคำหนึ่งคร่าว ๆ ไม่ละเอียด ก็คือ อภิธรรม

เพราะฉะนั้นถ้าได้ยินคำว่า ธรรม ปรมัตถธรรม อภิธรรม ก็คือ ความหมายเดียวกัน

ถ้ามีคนบอกว่า รู้จักธรรม แต่ไม่รู้จักรูปปรมัตถธรรม ถูกต้องหรือเปล่า ไม่ถูก เพราะถ้าเข้าใจธรรม รู้จักธรรม ก็ต้องรู้ว่าธรรมเป็นปรมัตถธรรม แล้วก็ปรมัตถธรรมด้วย

เวทนา ๓ หรือ เวทนา ๕

เวลาที่ได้รูปที่น่าพอใจ รู้สึกเป็นอย่างไร อยากจะได้แต่รูปที่น่าพอใจ ทางตา อาจจะเป็นแหวนเพชร หรืออาจจะเป็นเสื้อผ้า หรืออาจเป็นอะไรก็ได้ที่พอใจ ขณะนั้นความรู้สึกเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เพราะความรู้สึกมี ๓ อย่าง คือ สุขหนึ่ง ทุกข์หนึ่ง อทุกขมสุข ไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ คือ เฉย ๆ หรือ อูเบกขาหนึ่ง

อันนี้ไม่ได้แยกทางกายกับทางใจ แต่ถ้าแยกทางกายทางใจก็มี ๕ คือ สุขทางกาย ทุกข์ทางกาย โสมนัสทางใจ โทมนัสทางใจ และอูเบกขา เพราะว่าบางคนอย่างพระอรหันต์ ผู้ที่ดับกิเลสหมดแล้ว ท่านยังต้องมีทุกข์กาย ตราบใดที่มีกาย ก็เป็นที่นำมาซึ่งทุกข์ ความป่วยไข้ต่าง ๆ แต่ไม่มีทุกข์ใจเลย

เพราะฉะนั้นต่อไปนี้ เราก็คงจะรู้สภาพที่เกิดกับเราว่า ตรงไหนเป็นทุกข์กาย และตรงไหนเป็นทุกข์ใจ เพราะว่าถึงแม้กายของเราแข็งแรง สุขภาพดี แต่วันนี้เป็นทุกข์ทั้งวัน

ได้ไหม ใจเป็นทุกข์ เพราะฉะนั้นลักษณะนั้นเป็นเพราะกิเลส เป็นสิ่งซึ่งตราบติดที่ยังมี กิเลสอยู่ ก็จะทำให้มีความรู้สึกอย่างนั้น แต่ถ้าไม่มีกิเลสแล้ว ดับกิเลสแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีทุกข์กายและสุขกายได้ แต่เรื่องของใจก็เป็นเรื่องที่จะเห็นได้ว่า ถ้ามีกิเลสมากทุกข์ก็มาก ถ้ามีกิเลสน้อยทุกข์ก็น้อย แต่ถึงแม้ไม่มีกิเลสเลย ความรู้สึกก็ต้องเกิดกับจิตทุกขณะ

เวทนาในภาษาบาลีมี ๕ ประเภท

เวทนาในภาษาบาลีหมายความว่าความรู้สึก เพราะฉะนั้นความรู้สึกจึงมี ๕ อย่าง สุขเวทนา ทุกขเวทนา โสมนัสเวทนา โทมนัสเวทนา อุเบกขาเวทนา

ต่อไปนี้อาจใช้คำว่า “เวทนา” ก็ได้หมายความว่าน่าสงสารมาก เพราะว่าคนไทยเราใช้คำว่าน่าเวทนาเหลือเกิน แต่ความจริงเวทนาเป็นเจตสิกที่เป็นความรู้สึก ต้องเกิดกับจิตทุกขณะ เวลาที่จิตเกิดขึ้น เห็น ต้องมีเวทนาเกิดร่วมด้วย เวลาที่จิตได้ยิน เกิดขึ้นก็มีเวทนาเจตสิกเกิดร่วมด้วย เวทนาเจตสิกต้องเกิดกับจิตทุกขณะ และก็เป็นที่สภาพธรรมที่ทุกคนต้องการแต่สุขเวทนาหรือว่าโสมนัสเวทนา เพราะฉะนั้นเวทนามีเป็นชั้นหนึ่ง

ทุกอย่างมีจริงเพียงชั่วขณะที่ปรากฏ

ทุกอย่างมีจริงเพียงชั่วขณะที่ปรากฏ เช่น เสียง มีจริงชั่วขณะที่เสียงปรากฏ และเดี๋ยวนี้เสียงที่ปรากฏเมื่อกลืนหายไปไหน ทุกอย่างเป็นอย่างนี้ไม่กลับมาอีกเลย ทุก ๆ ขณะ

เพราะฉะนั้นถ้าสามารถที่จะประจักษ์ความจริงของสภาพธรรมที่เกิดและดับด้วย ขณะนั้นก็ค่อย ๆ คลายความเป็นเรา และปัญญาก็จะเพิ่มขึ้น ไม่ใช่เป็นเรื่องเราจะทำ หรือยังมีตัวตน แต่ต้องเป็นความเข้าใจถูกว่าเป็นธรรมยิ่งขึ้น

ถ้าไม่มีจิต ก็จะไม่มียัญญติ

สภาพธรรมนั้น ๆ ยังไม่ปรากฏกับบุคคลใด ก็ยังไม่แจ่มแจ้งกับบุคคลนั้น เพราะฉะนั้นเวลาที่เรารู้ว่าขณะนี้ มีจิต เจตสิก รูปก็จริง แต่ถ้าไม่มีคำสำหรับเรียก เราสามารถที่จะรู้ความต่างของจิตกับเจตสิกใหม่ จิตเป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้ แต่จิตไม่โกรธ จิตไม่ดีใจ จิตไม่จำ จิตไม่เมตตา นั้นเป็นหน้าที่ของสภาพธรรมที่เกิดกับจิต เป็นเจตสิกประเภทต่าง ๆ ซึ่งจิตหนึ่งขณะเกิดขึ้นต้องมีเจตสิกเกิดร่วมด้วยอย่างน้อยที่สุด ๗ ชนิด หรือ ๗ ประเภท

เพราะฉะนั้นก็แสดงให้เห็นว่า เวลาที่เราจำเป็นจะต้องใช้คำ เพื่อที่จะแสดงความต่าง หรือว่าชื่อต่าง ๆ ก็เพราะเหตุว่าขณะนั้นมีจิตซึ่งเป็นสภาพรู้ จึงสามารถคิดคำ ถ้าไม่มีจิตที่คิดคำ หรือเรื่องราวต่าง ๆ คำหรือเรื่องราวต่าง ๆ นั้นก็ไม่มี

เพราะฉะนั้นสภาพที่เป็นปรมาัตถธรรม มีลักษณะจริง ๆ เกิดดับจริง ๆ แต่ต้องอาศัยคำซึ่งเป็นบัญญัติ เรียกสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น ให้หมายรู้ว่า หมายความว่าถึงสิ่งใด เช่น ถ้าพูดถึงจิต ไม่ได้หมายความว่าถึงเจตสิก ไม่ได้หมายความว่าถึงรูป

และคำต่าง ๆ การนึกคิดต่าง ๆ เป็นบัญญัติ เป็นอารมณ์ของจิต ถ้าไม่มีจิต ก็จะไม่มียัญญติ

ปุถุชนยังเป็นผู้ที่แสวงหากาม

การแสวงหารูปของทุกคน ต้องมี แล้วแต่เราจะมีจิตติดในรูปนั้นมากน้อยแค่ไหน แม้แต่รถยนต์ ขอบรูปอะไร ไฟชนิดไหน สีอะไร ทุกอย่างทั้งหมด ในชีวิต รูปขันธ์ เป็นสิ่งที่ติดข้อง แล้วก็ยากที่จะดับได้

ผู้ที่จะละความยินดีติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ต้องรู้แจ้งอริยสัจธรรม ดับกิเลสถึงความเป็นพระอนาคามีบุคคล

เพราะเหตุว่าปุถุชนซึ่งไม่ได้รู้แจ้งสภาพธรรมเลย ยังเต็มไปด้วยความไม่รู้ในลักษณะของธรรม และก็สำหรับผู้รู้แจ้งอริยสัจธรรมขั้นต้น เป็นพระโสดาบัน สามารถที่

จะดับความเห็นผิดทั้งหมด ไม่เกิดอีกเลย จะมีการเกิดอีกเพียง ๗ ชาติ แต่ยังติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจะ ภาษาบาลีใช้คำว่า “กาม” เป็นสิ่งที่น่าพอใจ

ความหมายของ “กาม” หมายความว่าถึงสิ่งใดก็ตามซึ่งเป็นที่ตั้งของความยินดี ความพอใจ และแม้แต่ความพอใจนั่นเองก็เป็นกิเลสกาม พพอใจเป็นกิเลสชนิดหนึ่งซึ่ง พพอใจติดข้องในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส หรือภาษาบาลีใช้คำว่า โณภูมิจะ และสิ่งที่ เป็นที่ติดข้อง คือ วัตถุกาม คือสิ่งที่ เป็นที่ตั้งของความพอใจ

เพราะฉะนั้นเราเริ่มรู้จักตัวเราในวันหนึ่ง เริ่มเห็นกิเลส ทางตา ติดข้องในรูป สี สัน วัฒนธรรมต่าง ๆ ทางหู ติดข้องในเสียง ดนตรีนานาชาติ ดนตรีไทย ดนตรีภาคต่าง ๆ เพลง ต่าง ๆ

ขันธวิมุตติ คือ นิพพาน ประการเดียว

คำว่า “ขันธ” หมายความว่าถึงสภาพธรรมใด ๆ ก็ตาม ซึ่งมีปัจจัยปรุงแต่งเกิดแล้ว ดับ เพราะฉะนั้น ขันธทั้ง ๕ เป็นสภาพธรรมที่มีปัจจัยปรุงแต่ง เกิดแล้วดับ สภาพธรรม ที่ไม่ใช่ขันธ ที่เป็นปรมาตมธรรม ก็มีนิพพานอย่างเดียว ซึ่งเป็นขันธวิมุตติ คือ พ้นจาก สภาพที่เกิดดับ

ชีวิตไม่ได้เริ่มต้นเกิดแล้วจบตอนตาย

คนส่วนใหญ่จะคิดว่า ชีวิตตั้งต้นตอนเกิด แล้วก็จบสิ้นตอนตาย แต่พระอรหันต สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ขณะจิตว่า แต่ละขณะไม่ใช่มีอยู่แล้ว และก็คอยเหตุปัจจัย เกิด ไม่ใช่อย่างนั้นเลย แม้แต่จิตได้ยิน ช่วงขณะที่โสตปสาทเกิด แล้วยังไม่ดับ แล้วก็ มี การกระทบกับภวังคจิต แล้วจิตได้ยินก็มีปัจจัยเกิดขึ้น แสดงว่าจิตได้ยินไม่ได้ไปรอคอย อยู่ที่ไหน เพราะฉะนั้นจิตทุก ๆ ขณะเป็นธาตุแต่ละชนิด ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุปัจจัย เฉพาะธาตุนั้น ๆ เท่านั้น

เพราะฉะนั้นการไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนของผู้ที่ประจักษ์ในสภาพความเป็นธาตุ และก็เป็นอายตนะ คือ เมื่อประชุมกันจึงเกิดขึ้น เหมือนไม้ขีดไฟซึ่งเราเอามาขีด พอประชุมกันเสร็จ ไฟก็เกิด ฉันทะ จิตแต่ละขณะนั้นก็ฉันทะนั้น ไม่ใช่ว่ามีจักขุ วิทยญาณ โสทวิญญูณคอย พอวังคจิตเกิด จิตนี้ก็มาเห็น มาได้ยิน ไม่ใช่เลย ชั่วขณะหนึ่งซึ่งอาศัยเหตุปัจจัยเกิด แล้วดับจริง ๆ

นี่คือ การที่จะเห็นความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมว่า ความไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ตัวตนถึงอย่างนี้ คือ เป็นเพียงธาตุซึ่งอาศัยเหตุปัจจัยเกิด แล้วดับ

ความที่สืบต่อกันเร็วมาก และไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน ไม่เคยพิจารณา ไม่ได้อบรมเจริญปัญญาถึงขั้นที่ประจักษ์การเกิดขึ้น แล้วดับไป เพราะฉะนั้นก็ยังหลงเหลือเหมือนกับว่า ตัวตนนี้เอาเถอะ ถึงจะไม่เที่ยง มันก็คงห่างหน่อย หรืออะไรอย่างนี้ แต่ความจริงแล้ว สันแสนสัน คือ เพียงชั่วขณะจิต แต่ละขณะ ซึ่งเกิดขึ้น แล้วดับ

แก่นแท้ คือ ปรมัตถ์ ไม่ใช่บัญญัติ

สมพร โวหาร ก็คือ บัญญัติ สมมุติรวม ๆ กันของสิ่งที่เกิดขึ้นว่า เป็นอัตตา เป็นตัวตนเป็นของเที่ยงแท้ รู้ เป็นแต่ของสมมุติหรือโวหาร เมื่อยังไม่เข้าถึงปรมัตถ์สัจจะ ก็อธิบายยาก จึงจำเป็นต้องศึกษาว่า ที่เขาเรียกว่าอัตตา ๆ นั้น แท้จริงเป็นจิต เจตสิก รูป ซึ่งบังคับบัญชาไม่ได้ ที่ถูกควรจะเรียกว่า อนัตตา

ที่เราศึกษาเพื่อจะให้เข้าถึงแก่นแท้นั้น ต้องเรียนปรมัตถ์สัจจะ ต้องศึกษาปรมัตถ์สัจจะ ไม่ใช่สมมุติสัจจะ ความจริงแค่เป็นคน เป็นสัตว์ เรียกว่า สมมุติสัจจะ คนสัตว์เมื่อจำแนกโดยละเอียดแล้ว จะไม่มีเลย มีแต่จิตกับเจตสิก

จิต เจตสิก รูป นี่แหละ เป็นปรมัตถ์สัจจะ

ที่รู้ได้เพราะสติระลึกรูปภาพธรรมได้

มีสภาพธรรมปรากฏอยู่แล้ว ทุกขณะ ไม่มีใครหนีพ้นสภาพธรรมได้เลย แต่
อวิชชาไม่รู้ได้ เพราะฉะนั้นที่สติที่ปัญญาจะรู้ได้ ก็เพราะมีการระลึกได้ว่า ขณะนี้ ทางตา
มีสิ่งที่กำลังปรากฏ ให้เห็น เพราะฉะนั้นสภาพที่กำลังเห็นนั้นเป็นนามธรรม เป็นอาการรู้
เป็นลักษณะรู้ ซึ่งไม่ใช่ได้ยิน

นี่ก็แสดงให้เห็นความต่างกันแล้วของทางตากับทางหู ซึ่งสติจะต้องระลึก
แล้วแต่ว่าจะเป็นทางตาบ้าง หูบ้าง ลิ้นบ้าง กายบ้าง ใจบ้าง มีอยู่ตลอดเวลาให้ระลึก
ขณะใดที่ไม่หลับ

ก็เป็นของที่ยาก เพราะเหตุว่าธรรมมี แต่ไม่ระลึก เพราะเหตุว่าไม่เคยรู้มาก่อนว่า
นี่คือธรรม ซึ่งไม่ใช่ตัวตน แต่เมื่อฟังแล้ว เข้าใจแล้ว กว่าจะไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ ก็เพราะ
เหตุว่า สติระลึกที่แต่ละลักษณะซึ่งเกิด แล้วดับ เพราะฉะนั้นจะไม่มีการคิดถึงอดีตที่
ผ่านไปแล้ว หรือสิ่งที่ยังมาไม่ถึง เพราะเหตุว่ากำลังมีสภาพธรรมใดปรากฏ สติระลึก
ตรงลักษณะของสภาพธรรมนั้น

วาทา การกระทำ มาจากจิตที่สั่งสม

ถ้าจิตของใครเป็นอกุศลมาก ๆ เราจะเห็นว่า คำพูดของเขา การกระทำของ
เขา มาจากจิตซึ่งเป็นอกุศลที่สะสมมา

เพราะฉะนั้นกายของแต่ละคนก็ต่างกัน วาจาของแต่ละคนก็ต่างกัน ตามการ
สะสม แม้แต่คำพูดซึ่งไม่ใช่ทุจริต คือ ไม่ใช่คำหยาบ ไม่ใช่คำเท็จ ไม่ใช่คำส่อเสียด
ไม่ใช่คำเพ้อเจ้อ แต่คำพูดนั้นเกิดจากกุศลจิตหรืออกุศลจิต อย่างตัวอย่างที่ยกที่
โรงพยาบาลปากเกร็ด ถ้ามีคนถามว่ากระเป๋ายูที่ไหน แล้วคนหนึ่งก็ตอบว่า ก็อยู่นั้น
ใกล้ๆ กับคนที่ตอบว่า อยู่บนหลังโต๊ะ ต่างกันไหม

ทุกคนมีโลกความคิดคนละใบ

พระธรรมเกื้อกูล เกื้อกูลมากทีเดียว ทำให้เราสามารถที่จะมีแสงสว่าง คือ มองเห็นทุกสิ่งถูกต้องตามความเป็นจริงว่า ขณะใดเป็นกุศลจิต ขณะใดเป็นอกุศลจิต แม้เพียงจากคำพูด หรือการกระทำของเราเอง คือ ส่วนใหญ่เราไม่จำเป็นที่จะต้องไปดูคนอื่นหรือคิดถึงคนอื่น เพราะแท้ที่จริงแล้วโลกคนละใบ เวลาที่เรากำลังคิดถึงเรื่องราวคนอื่น ไม่มีคนนั้นเลย โลกนี้ต่างหากที่กำลังคิดเป็นเรื่องเป็นราวต่าง ๆ ถ้าจิตคิดไม่มี เรื่องนั้นก็ไม่มี คนนั้นก็ไม่มี

เพราะเหตุว่าเป็นแต่เพียงรูปนามเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป เกิดขึ้น แล้วก็ดับไป เราเอาชื่อไปติดที่นามรูป เป็นประเภท ๆ เป็นชุด ๆ ไปว่า นามรูปนี้ชื่อนั้น นามรูปนั้น ชื่อนี้ แต่จริง ๆ แล้ว ไม่มี เป็นแต่เพียงรูปธรรมนามธรรมซึ่งเกิดดับไปเรื่อย ๆ แล้วเราก็สมมุติเรียก แต่ว่าความทรงจำของเราซึ่งยึดถือความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ก็ทำให้จิตของเราหวั่นไหวไปด้วยกุศลจิตหรืออกุศลจิต

เพราะฉะนั้นขณะใดก็ตามซึ่งจะคิดถึงใคร ไม่ว่าคิดด้วยกุศลจิตหรืออกุศลจิต ให้ทราบว่า ขณะนั้นเป็นเพียงความคิด ไม่มีใครเลย ทุกคนอยู่คนเดียวในโลกจริง ๆ โลกของตัวเอง ซึ่งแล้วแต่ใครจะคิด แล้วแต่จะเห็น แล้วแต่จะได้ยิน และจริง ๆ แล้ว ตัวคนนั้นก็ไม่มีด้วย เป็นเพียงจิตชั่วขณะหนึ่งซึ่งเกิด แล้วก็ดับ

เพราะฉะนั้นคำอุปมาที่ว่า การขัดเกลากิเลสเหมือนกับการจับด้ามมีด จนกว่า ด้ามมีดจะลึกลง ไม่ใช่เพียงแค่ลึกลง หยอดเลยไม่เหลือ คือ การยึดถือว่าเป็นตัวตน ต้องรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ไม่มีสิ่งใดเลยซึ่งเป็นของเรา ไม่มีสิ่งใดเลยซึ่งเป็นเรา

เพราะเหตุว่าการที่เราจะยึดถือ ยึดถือโดย ๓ ลักษณะ คือ ยึดถือโดยเป็นตัวตนของเราด้วยทิฏฐิ ยึดถือด้วยความเป็นของเราด้วยตัณหา ยึดถือด้วยความเป็นตัวเราด้วยความสำคัญตนด้วยมานะ

นี่เป็นเครื่องเน้นซ้ำ ท่านเรียกว่า ธรรมเครื่องเน้นซ้ำ ในการที่จะทำให้เรารู้แจ้ง อริยสัจธรรม

เวลาที่เป็นปรมัตถธรรม ไม่มีชื่อ

เวลาที่เป็นปรมัตถธรรมแล้ว ไม่มีชื่อ ของจริงมีลักษณะอย่างไร ก็คืออย่างนั้น รู้ว่าเป็นแต่เพียงรูปชนิดหนึ่ง รูปชนิดนั้นมี เพราะจิตกำลังรู้

เพราะฉะนั้นในขณะนั้นต้องมีสภาพรู้ ซึ่งเวลาที่สติปัญฐานไม่เกิด มันจะเป็นเรา แล้วก็จะมีความสงสัยด้วย คิดต่อไปเป็นเรื่องเป็นราวว่า เหนอะ ๆ หนะ ๆ นี่อะไร ลิ่น ๆ นี่อะไร นั่นคือความคิด แต่ขณะที่กำลังกระทบ ชั่วขณะ..ดับ นี่คือการที่จะเห็นว่าไม่ใช่ตัวตน เพราะว่าประจักษ์ลักษณะที่จิตกำลังรู้ ที่ละลักษณะ และก็แยกกันเป็นแต่ละทาง แล้วจึงจะประจักษ์การเกิดดับได้

นามธรรม ๕๓ ทั้งหมดเป็นสภาพรู้

นามธรรมทั้งหมดที่เกิด เป็นสภาพรู้ เพราะฉะนั้นจิตที่จำแนกเป็น ๘๙ ชนิด เจตสิกเป็น ๕๒ ประเภท บางครั้งรวมกันโดยลักษณะว่า นามธรรม ๕๓ เพราะเหตุว่า ผัสสเจตสิกหนึ่งมีลักษณะเฉพาะตน สัญญาเจตสิกหนึ่งมีลักษณะเฉพาะตน เจตนาเจตสิก ทุกอย่างมีลักษณะเฉพาะตน

สำหรับจิตไม่ว่าจะเป็นจิตชนิดไหนก็ตาม จิตเห็น จิตได้ยิน หรือว่าจะเป็น ๘๙ ดวง ๑๒๑ ประเภท อะไรก็ตามแต่ โดยลักษณะแล้วเป็นสภาพที่รู้อารมณ์ เพราะฉะนั้น จึงรวมเป็นนามธรรม ๕๓ คือ จิต ๑ เจตสิก ๕๒

เพราะว่าจิตนี้ไม่ได้แยกเป็นลักษณะอื่นเลย นอกจากจิตทุกประเภท วิชานน ลักขณัง คือ เป็นสภาพที่รู้อารมณ์ รู้แจ้งอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็นจิตไหน ไม่ว่าจะเป็น ภวังคจิต ปฏิสันธิจิต จักขุวิญญาณจิต โสตวิญญานจิต โลกุตตรจิต หรือจิตอะไรก็ตาม มีลักษณะอย่างเดียวกัน คือ เป็นใหญ่ในการรู้อารมณ์ ส่วนเจตสิกแต่ละชนิดเขาก็มี ลักษณะหน้าที่ของเขาไปแต่ละอย่าง

สมณะก็ต้องเห็นถูกในขณะที่จิตเป็นกุศล

สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นถูกต้อง อย่างคนที่อบรมเจริญสมณภาวนาเขาต้องมีความเห็นถูกว่า ขณะใดเป็นอกุศลจิต ขณะใดเป็นกุศลจิต

ถ้าไปนั่งนิ่งเฉย ๆ ขณะนั้นเขาจะไม่มีสติสัมปชัญญะ ไม่มีปัญญาที่รู้ว่าขณะนั้นเป็นโลกมุลจิต ทำไมไปนั่งนิ่งเฉย ๆ แต่ว่าขณะใดก็ตาม จิตซึ่งเกิดเพราะเหตุปัจจัย ที่เป็นโลภะบ้าง โทสะบ้าง ในวันหนึ่ง ๆ สติสัมปชัญญะระลึกรู้ตรงจิตนั้นได้ และเห็นว่าเป็นโทษ นั่นคือ สัมมาทิฐิ

ที่หาวิธีเพราะโลภะเป็นเครื่องเน้นซ้ำ

โลภะคือธรรมเครื่องเน้นซ้ำ ไม่ต้องไปแสวงหาวิธี เพราะวิธีไม่มี เป็นเรื่องการอบรมเจริญปัญญา ถ้าเรื่องของปัญญา แล้วรู้ว่าปัญญาไม่ใช่ว่าจะเกิดเอง หรืออยากจะทำให้เกิดหรือพยายามทำให้เกิด ปัญญาก็จะเกิด ไม่ใช่ แต่ปัญญา คือ ความรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังมีในขณะนี้ ถ้ารู้ว่าขณะนี้ มีสภาพธรรมกำลังปรากฏ

ปัญญาจะเกิดได้ที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมอย่างไร ถ้าไม่มีความเข้าใจเรื่องลักษณะของสภาพธรรมแล้ว ไม่มีทางเลย

เพราะฉะนั้นไม่ใช่วิธี แต่ว่าเป็นเรื่องที่จะเข้าใจลักษณะของสภาพธรรม โดยการฟัง โดยการพิจารณา โดยการไตร่ตรอง จนกระทั่งเป็นสังขารขั้นที่ทำให้สติมีการเกิดขึ้น ระลึกลักษณะของสภาพธรรมตรงตามที่ศึกษา

เพราะฉะนั้นเลิกถามเรื่องวิธี ถ้าใครถามวิธีขณะใด ขอให้กลับไปดูจิตที่ถามว่าทำไมถึงได้ถามเรื่องวิธี เพราะอะไร ทุกครั้ง ถ้าจะต้องการวิธีละก็ให้ทราบได้เลยว่า ใครก็ตามที่จะถามเรื่องวิธี หรือใครก็ตามที่ถามว่า ทำอย่างไรถึงจะรู้เร็ว เหมือนกันไหม ลักษณะเดียวกันทั้งสิ้น คือ เป็นเครื่องเน้นซ้ำของปัญญาทั้งหมด

ผลที่เกิดมีเหตุปัจจัยให้เกิดไม่ต้องขอ

กิเลสมากเหลือเกิน จริง ๆ แล้ว เราไม่ควรจะคิดว่าเราอยากได้อะไรเลย เพราะว่าถึงอย่างไรเราจะอยากหรือไม่อยาก เมื่อมีเหตุปัจจัยสิ่งนั้นต้องเกิด อย่าง พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ท่านเกิดในสกุลศากยะ ก็ไม่ใช่ว่าเพราะว่าท่านตั้งความปรารถนาไว้หรืออะไร แต่เป็นเพราะผลของกุศลที่ท่านได้ทำแล้ว มีปัจจัยที่จะเกิดเป็นอย่างนั้น ๆ

เพราะฉะนั้นคนที่เขาเกิดมาทุกข์ยาก เขาก็ไม่เคยตั้งความปรารถนาไว้ว่า ขอให้เขาเกิดทุกข์ยากลำบาก ๆ แต่ก็มีเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดแล้ว เพราะฉะนั้นถ้าเราเห็นเหตุกับผลว่า ไม่ต้องไปขอใคร ไม่ต้องหวัง ไม่ต้องอะไรทั้งสิ้น เมื่อมีเหตุอย่างใด ผลที่สมควรแก่เหตุ นั้น ๆ ก็ต้องเกิดอย่างนั้น แล้วมานั่งเสียเวลาขอในสิ่งซึ่งไม่ต้องขอ เพราะว่ามีเหตุแล้ว ทำไว้แล้ว เปลี่ยนแปลงเหตุก็ไม่ได้

แต่สิ่งซึ่งเราจะต้องเจริญอบรม คือ ปัญญา เพราะว่าไม่สามารถที่จะอยู่เฉย ๆ แล้วก็ให้มีปัญญาเจริญขึ้นได้ ต้องเป็นเรื่องของการที่จะต้องอบรมเจริญให้เกิดขึ้น

เรื่องปฏิบัติเป็นเรื่องของสังขารขันธ์

ส. หมายความว่าอย่างไรคะ ผู้ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมใหม่ ๆ

ประทีป หมายความว่าเริ่มสนใจที่จะ....

ส. ศึกษาค่ะ เปลี่ยนจากคำว่าปฏิบัติเลย เพราะมันไม่มีความหมายอะไร ถ้าไม่มีความรู้ ความเข้าใจ อย่างที่เขาตื่นเต้น แล้วเขาใช้กันแล้วเราจะไปใช้ตามเขา อย่างที่เขาใช้คำว่า วิปัสสนา ๆ โดยเขาไม่รู้เรื่องเลย เขาก็ใช้คำว่า วิปัสสนารักษาโรค อย่างนี้ แล้วเราก็จะไปใช้คำว่าวิปัสสนากับเขาด้วย ก็ไม่ถูก

เพราะฉะนั้นถึงใครจะใช้คำว่าปฏิบัติ ก็ปล่อยให้เขาใช้ไปเถิด แต่สำหรับเราก็คือจะต้องรู้ว่าศึกษาธรรม ต้องมีความเข้าใจธรรม แล้วก็เมื่อเข้าใจแล้ว ก็รู้ว่า ตัวตนหรือเราไม่มี มีจิต มีเจตสิก มีรูป เพราะฉะนั้นที่ปฏิบัติธรรมจะเป็นเราปฏิบัติได้อย่างไร

หรือเราจะมานั่งคิดว่า เราจะปฏิบัติวันนั้นวันนี้ก็ได้ เพราะเป็นเรื่องของจิต เจตสิก เป็นเรื่องของนามขันธ์ ๔ เป็นเรื่องของสังขารขันธ์โดยเฉพาะ ที่ว่าสติมีปัจจัยเมื่อไรก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น แล้วก็ให้ตรงกับสิ่งที่เราได้ยินได้ฟังด้วย

เพราะฉะนั้นเรื่องที่เขาจะปฏิบัติกัน หรือผู้มาปฏิบัติธรรมหรืออะไร ทิ้งไปเลย แต่ไม่ได้หมายความว่าเราปฏิบัติธรรมแบบเราปฏิบัติ แต่ว่าเป็นปัญญาและสติที่รู้ว่า ไม่ใช่เราที่ปฏิบัติ แต่เป็นสติที่เกิดระลึกเมื่อไร ก็ปฏิบัติกิจของสติเมื่อนั้น

ปัญญาทำให้หมดทุกข์ ไม่ใช่ทรัพย์

ที่จริงแล้วทรัพย์ไม่ได้ทำให้หมดทุกข์ คนจะมีทรัพย์มากมายสักเท่าไรก็ตาม หมดทุกข์ไม่ได้เพราะทรัพย์ จะเอาไหม ทรัพย์เยอะๆ แล้วก็ไม่มีหมดทุกข์ ในเมื่อปัญญาเกิดขึ้นขณะใด ขณะนั้นจะไม่มีเป็นทุกข์ ไม่ว่าคนนั้นจะอยู่ในสภาพสถานการณ์ใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะเหตุว่าปัญญาเป็นโสภณธรรม เป็นสภาพที่รู้ถูกต้องตามความเป็นจริง แม้ว่าจะมีอกุศลวิบาก เพราะว่าคนเราเกิดมา ไม่ใช่ว่าเราจะได้รับกุศลวิบากเสมอไป อกุศลวิบากก็มี หรือถึงแม้ว่ากำลังได้รับกุศลวิบาก ได้รับสิ่งที่ดีทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่จิตเป็นโลภะ คุ่มไหมที่ต้องการเยอะๆ ต้องการทรัพย์มาสำหรับติด และไม่มีทางจะออกด้วย ยิ่งติด ก็ยิ่งยาก และก็ไม่ใช่ว่าจะหลุดไปได้เพราะทรัพย์

แต่ว่าการสะสมอบรมเจริญปัญญา แม้มีทุกข์หรือมีอกุศลวิบาก ผู้นั้นก็ไม่เดือดร้อน แต่คนที่มียุทธวิบาก แต่ไม่มีปัญญา คนนั้นก็เดือดร้อนเพราะกิเลส และก็ยังจะเห็นภัยของการติดในสิ่งที่ได้รับด้วย ถ้ารับไม่ถูกต้อง หรือว่าปราศจากปัญญา

ถ้าจะให้เลือกเอาระหว่างที่ว่ามีทรัพย์มาก แล้วก็เอาปัญญาที่ได้ศึกษาธรรม ได้เข้าใจธรรม ในขณะนี้เอามาแลกกัน จะเอาไหม คือว่า ให้หายไปหมดเลย

เป็นเรื่องที่น่าคิด เพราะไม่ใช่แต่สมบัติในโลกมนุษย์ แม้สวรรค์สมบัติ ประณีตกว่านี้อีก แล้วจะมาแลกกับความรู้ความเข้าใจธรรม ที่เริ่มมีบ้างแล้วก็กำลังเจริญ ให้หายหมดเลย ไม่ให้เหลือเลย จะเอาไหม สวรรค์สมบัติ มนุษย์สมบัติ

ปัญญาคือสัมมาทิฐิ ความเห็นถูก

เข้าใจสิ่งนั้นตามความเป็นจริง ต้องมีความเห็นถูก ความเข้าใจถูก ถ้าจะแปลภาษาบาลีที่ใช้คำว่า “สัมมาทิฐิ” หรือ “ปัญญา” สัมมา คือ ถูกต้อง ทิฐิ คือ ความเห็น ความเห็นถูก คือ สัมมาทิฐิ ความเห็นผิด ก็คือ มิจฉาทิฐิ

ปัญญา คือ เข้าใจถูก เห็นถูก ตามความเป็นจริงของสิ่งนั้น เพราะฉะนั้นเราไม่เพิน แล้วก็ไม่ประมาท และไม่คิดว่ารู้แล้วโดยไม่ไตร่ตรอง จะผิด ทันทีเลย ที่ว่าไม่ศึกษาพระธรรมด้วยความเคารพ ด้วยความละเอียด ด้วยความเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมจะผิด เพราะว่าเราคิดเอง แต่ว่าธรรมที่ถูกก็คือว่า เมื่อทรงแสดงแล้ว ทรงแสดงสภาพธรรมที่กำลังมี ให้เข้าใจถูกขึ้น ถูกขึ้น ถูกขึ้น จนกระทั่งสามารถที่จะละความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นเราได้ ความเห็นผิดจะไม่เกิดอีกเลยเมื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่ไม่ใช่ปฏิบัติธรรมโดยไม่รู้ว่า ปฏิบัติคืออะไร ธรรมคืออะไร

ที่คิดว่าจะทำ ไม่ใช่การเจริญปัญญา

ใครก็ตามที่คิดว่า จะทำ ขณะนั้นไม่ใช่การอบรมเจริญปัญญา เพราะเหตุว่าปัญญาไม่ใช่ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ปัญญาเกิด แต่ว่าจะต้องอบรมไป ทีละเล็กทีละน้อย

ปัญญาไม่ใช่เรื่องตะเกียกตะกาย

สุ. ต้องเป็นผู้ตรงและจริงจังต่อพระธรรม แล้วก็รู้ว่าปัญญาเป็นเรื่องของปัญญา ไม่ใช่ที่เราจะไปตะเกียกตะกายขวนขวาย ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้ ให้เป็นความรู้ จนกระทั่งคิดว่า เข้าใจว่า ดับกิเลส แต่ความจริง ก็ความไม่รู้ นั่นแหละ

ธนกร ฟังอันนี้ทำให้ทราบว่า ไม่ต้องไปตะเกียกตะกายแล้ว ก็ฟังไปเรื่อย ๆ

สุ. ตะเกียกตะกาย ก็เป็นเรา ไม่ตะเกียกตะกาย ก็เป็นเรา ก็เป็นเราไปหมด ถ้าไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ธนกร กิริฐีกสบายขึ้น

ส. ค่ะ ธรรมต้องเป็นเรื่องเบาสบาย ต้องละคลายความอยาก พระธรรมทั้งหมด เพื่อให้ถึงภาวะที่ไม่มีมีความอยาก ไม่มีโลภะ

ยิ่งศึกษา ยิ่งเห็นความเป็นอนัตตา

ถ้าได้ศึกษาเรื่องของสภาพธรรมโดยละเอียดยิ่งขึ้น เพาที่จะสามารถเข้าใจได้ในตอนต้น ก็จะทำให้เห็นความเป็นอนัตตายิ่งขึ้น เพราะฉะนั้นในตอนนี้นึกว่าอยากจะทำถึงเรื่องของปัจจัยบ้างตามสมควร เพราะเหตุว่าถ้าได้ทราบเรื่องของปัจจัยแล้ว จะทำให้เห็นความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมทั้งหลายว่า สภาพธรรมแต่ละประเภทเกิดขึ้นเพราะมีปัจจัย ไม่ใช่ว่าจะเกิดขึ้นได้ลอย ๆ

และสภาพธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นปัจจัยที่จะทำให้สภาพธรรมอื่นเกิดในขณะนั้นพร้อมกัน หรือว่าเป็นปัจจัยที่จะให้สภาพธรรมอื่นเกิดขึ้นข้างหน้าในอนาคต แม้ในอีกแสนโกฏิกัป ผัสสะในขณะนี้เอง ก็จะเป็นปัจจัยได้ถึงอย่างนั้น

ทางเดียวที่จะแก้ปัญหา คือ พระพุทธศาสนา

สิ่งหนึ่งซึ่งสังคมแก้ไม่ได้ก็คือ สังคมพยายามแก้คนอื่น โดยที่ไม่แก้ตัวเอง เช่นเดียวกัน ที่จะได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ ก็คือว่า ปัญหาของชีวิต ปัญหาของบ้านเมือง ปัญหาของโลก ปัญหาอะไรก็ตาม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม มีทางเดียวที่จะแก้ได้คือ พระพุทธศาสนา

คำนี้คงจะได้ยินกันบ่อยมาก จากคนที่อยู่ในวงการศาสนา หรือแม้คนที่ไม่ได้อยู่ในวงการศาสนาแต่เป็นชาวพุทธ ถ้าถามว่า แล้วก็จะศึกษาไหม พยายามให้คนอื่นศึกษา มีความจำเป็นมาก มีประโยชน์มากต้องศึกษา แต่ถ้าถามว่า คนที่พูดศึกษาหรือเปล่า ถ้าคนที่พูดไม่ได้ศึกษา จะไม่มีประโยชน์เลย เพราะเหตุว่าต้องการให้คนอื่น

ศึกษา เหมือนกับต้องการแก้คนอื่นให้ดีอย่างนั้นดีอย่างนี้ แต่ว่าตัวเองเคยเห็นอกุศลของตัวเองไหม ถ้ายังไม่เห็นอกุศลของตัวเอง ไม่มีทางที่กุศลจะเจริญขึ้น

แต่ถ้าได้ฟังพระธรรมมาก ๆ โดยเฉพาะส่วนละเอียด น่ากลัวอกุศลเหลือเกิน เพราะว่ามีอกุศลหลายระดับชั้น อกุศลอย่างหยาบเป็นเหตุให้เกิดกายทุจริต วจีทุจริต ทางกายมีการประหัตประหาร มีการเบียดเบียนยึดถือทรัพย์ที่เป็นของคนอื่นที่คนอื่นไม่ได้ให้ ทางวาจาก็มีกิเลสชั้นหยาบ ที่ทำให้พูดสิ่งซึ่งไม่จริง คำพูดที่น่าฟังกับคำพูดที่ไม่น่าฟังเกิดจากจิตที่ต่างกัน คำพูดหยาบต้องเกิดจากอกุศลจิตที่มีกำลังมาก แล้วก็เปลี่ยนมาเป็นคำพูดที่แสดงถึงความสำคัญตน ก็ยังเป็นอกุศลที่มีกำลัง ตรงกันข้ามกับความอ่อนโยนของจิตใจ หรือความมีเมตตา มีความเป็นเพื่อน มีความหวังดีจริง ๆ

นี่เป็นเรื่องธรรมทั้งหมดซึ่งถ้าศึกษาแล้ว เราจะสนใจที่จะรู้จักตัวเองแล้วก็รู้ว่า อกุศลมีมากแค่ไหน เห็นโทษ เห็นภัยของอกุศล แล้วก็ขัดเกลา

นี่คือ ประโยชน์ของพระธรรม

ความทุกข์ในชีวิตมาจากกิเลส

อยากจะมีความสุขในครอบครัว ในชีวิต ก็จะต้องรู้ก่อน พิจารณาก่อนว่า ความทุกข์ในครอบครัว ในชีวิตมาจากไหน ถ้ายังไม่รู้แหล่งจริง ๆ ว่า มาจากอกุศล มาจากกิเลสเราก็แก้ไม่ได้ แต่ทั้ง ๆ ที่เรารู้ว่า กิเลสเป็นเหตุที่ทำให้เราเกิดทุกข์ และเราก็ไม่เคยคิดที่อยากจะให้กิเลสนั้นค่อย ๆ บางลงไป หรือว่าเบาลงไป หรือว่ามีกุศลเพิ่มขึ้น ถ้าเราไม่คิดอย่างนี้ แล้วเราจะไปแก้ตรงอื่น แก้ไม่ตรงจุด

เพราะฉะนั้นถ้าเราเพียงแต่รู้ว่า อกุศลหรือความทุกข์ทั้งหลาย เป็นเหตุของความไม่สบาย แล้วเราก็ค่อย ๆ เรียน ค่อย ๆ ฟัง ค่อย ๆ พิจารณาไปว่า สภาพธรรมทั้งหลายบังคับบัญชาได้ไหม แล้วก็เกิดจากเหตุปัจจัยจริงหรือเปล่า ก็จะทำให้เราไม่ต้องคิดว่า ไปไม่ถึงนิพพาน เพราะเหตุว่าเพียงชั้นฟังชั้นนี้ ไม่มีใครไปนิพพานได้

แต่ว่าอย่างน้อยที่สุด การฟัง ทำให้เราเกิดความเข้าใจในสิ่งที่เราไม่เคยฟังมาก่อน แม้ว่าจะมากหรือจะน้อยก็คุ้มค่ากับการได้ฟัง เพราะเหตุว่าความเข้าใจมีนิตหนึ่ง

ยังไม่ต้องไปถึงนิพพานเลย ไม่ได้ชักชวนใครที่นี้ให้ไปถึงนิพพาน เพียงแต่ให้เข้าใจถูกว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เป็นเรื่องสภาพธรรมตามความเป็นจริง แล้วคนที่ ฟังยังดับกิเลสไม่ได้ แต่ว่ามีโอกาที่จะเข้าใจพระธรรมขึ้น และเมื่อมีปัญญาเพิ่มขึ้น อกุศลจะค่อย ๆ ละคลายไปเอง แต่ถ้าใครก็ตามที่ไม่มีปัญญา แล้วพยายามที่จะไปกัน ไปห้าม ไปดับอกุศล เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

พระธรรมมีในชีวิตประจำวัน

พระธรรมจริง ๆ ก็คือ ชีวิตประจำวัน แต่ว่าเราจะต้องอาศัยการฟังมากขึ้น เพื่อที่จะเข้าใจขึ้น แล้วปัญญาก็จะทำหน้าที่ของปัญญา เช่น ในขณะนี้โลภะถ้าเกิดขึ้น ดอกไม้ที่สวยงาม โลภะทำกิจของโลภะ ไม่มีเรา แต่ถ้าโลภะไม่เกิด โทสะไม่ชอบ สีนี้อัลล้า ไป โทสะก็ทำกิจของโทสะแล้ว ก็ไม่ใช่เราอีก

แสดงให้เห็นว่าเราไม่รู้ ว่า สภาพธรรมมีลักษณะอย่างไร ทำกิจการงานอย่างไร แม้แต่ความสำคัญตน ความมานะ ความถือตน ก็มี เกิดขึ้นเมื่อไรอย่างไร แต่ถ้าเรา เป็นผู้ที่ได้ฟังพระธรรมบ่อย ๆ เวลาที่เกิดความสำคัญตนขึ้น สติก็ยังระลึกได้ นี่เป็น สภาพธรรมอย่างหนึ่ง เกิดขึ้น มีความยึดถือในความเป็นเรา

เพราะฉะนั้นเมื่อได้ฟังพระธรรมเพิ่มขึ้น ก็รู้ว่าเป็นอกุศล แล้วใครอยากจะมี อกุศลมาก ๆ เมื่อรู้ แต่ถ้าไม่รู้ โกรธก็ดี ต้องโกรธ แล้วก็โกรธ และคนอื่นจะได้เชื่อฟัง หรือทำอะไรต่าง ๆ

อย่างมีคนหนึ่งกับบอกว่า อาหารไม่อร่อย ถ้าไม่โกรธ คุณแม่ก็ไม่ทำให้ใหม่ นี่ แสดงให้เห็นว่ายังไม่ได้เข้าใจในเหตุในผลจริง ๆ ว่า แท้ที่จริงความทุกข์ของใครที่กำลัง โกรธ พระธรรมทั้งหมด แม้พระสูตร ก็ต้องสอดคล้องกับพระอภิธรรมด้วย เพียงแต่ว่า พระอภิธรรมนั้นทรงแสดงละเอียดขึ้น ถึงเหตุที่จะทำให้ปัญญาของบุคคลนั้นเกิด แล้ว พิจารณาตนเอง

ไม่มีอะไรที่จะทำกิจของปัญญาได้

นี่เป็นเรื่องธรรมทั้งหมด ซึ่งถ้าศึกษาแล้วเราจะสนใจที่จะรู้จักตัวเอง และก็จะรู้ว่า อกุศลมีมากแค่ไหน เห็นโทษเห็นภัยของอกุศลแล้วก็ขัดเกลา นี่คือประโยชน์ของพระธรรม แต่ถ้าไม่มีการพูดเรื่องธรรมเหล่านี้เลย ไม่ให้เกิดปัญญาจริง ๆ แล้ว ไม่มีอะไรที่จะทำกิจของปัญญาได้ โลกาก็ต้องทำกิจของโลกะ มานะก็ต้องทำกิจของมานะ โทสะก็ต้องทำหน้าที่ของโทสะ เพราะว่าปัญญาไม่เกิด

ต่อเมื่อไรปัญญาเกิด เมื่อนั้นเหมือนแสงสว่างที่จะทำให้เราค่อย ๆ เห็นทุกอย่างตามความเป็นจริง แล้วก็รู้พระคุณของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงพระธรรมถึง ๔๕ พรรษา

สำหรับพวกเราสมัยนี้ ถ้าเป็นท่านพระสารีบุตรเพียงฟังท่านพระอัสสชิ ปัญญาที่ท่านสะสมมามาก ท่านเป็นพระโสดาบันได้ แต่คนในสมัยนี้อ่านนิตยดิลกขณสูตรมาอ่าน ซึ่งเป็นสูตรที่ทำให้ท่านพระปัญจวัคคีย์เป็นพระอรหันต์ทั้ง ๕ รูป อ่านไป ร้อยครั้ง พันครั้ง ก็ยังเหมือนเดิม เพราะเหตุว่า การสะสมปัญญานั้นไม่พอ

พระโสดาบันก็มีชีวิตอย่างคฤหัสถ์ได้

การที่จะละคลายกิเลสไม่ใช่จากปุณฺณสู่ความเป็นพระอรหันต์ พระโสดาบันมีชีวิตอย่างคฤหัสถ์ ท่านอนาถบิณฑิกะท่านก็เป็นพ่อค้า วิสาขามีการมาตาท่านค้าขายมีธุรกิจการงาน มีลูกหลานเต็มบ้านเต็มเมือง แต่ว่าจิตใจของท่านที่อบรมจนถึงความเป็นอริยะ ความเจริญถึงขีดขั้นของความเป็นอริยบุคคลคือ สามารถที่จะดับกิเลสได้เป็นขั้น ๆ

อย่างท่านวิสาขาท่านยังมีโลกะ ท่านยังมีโทสะ แต่ท่านไม่มีความเห็นผิด ไม่มีความเข้าใจผิดในสภาพธรรม เพราะอาศัยการฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง และจากการที่ท่านอบรมเจริญมาจนกระทั่งท่านรู้แจ้งความจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ แต่

ว่ายังไม่ใช่พระอรหันต์ตราใบใด ท่านก็มีชีวิตอย่างชาวบ้าน เป็นคนทุกข์ แต่ว่าเป็นครอบครัวที่ดี มีความสุข

นี่ก็เป็นเรื่องของปัญญา ปัญญาไม่ใช่ว่าทุกคนมี แต่เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดมีขึ้นได้ โดยอาศัยการฟัง การพิจารณา การไตร่ตรอง การสนทนา การเห็นประโยชน์ แล้วก็การฟังเพิ่มขึ้น เข้าใจเพิ่มขึ้น ปัญญาก็จะเจริญขึ้น

ที่ใช้คำว่า "ใช้สติใช้ปัญญา" เป็นคำพูดที่เลื่อนลอย เพราะว่าไม่เข้าใจว่า สติก็ไม่มี ปัญญาก็ไม่มี แล้วจะไปใช้ได้อย่างไร ในเมื่อไม่ได้อบรม

แต่ถ้ามีแล้ว เกิดแล้ว มีได้ จะเกิดเมื่อไรก็ได้ แม้ในขณะนี้ปัญญาก็เกิดได้

ถ้ายังไม่รู้ ก็ระลึกอีก ค่อย ๆ รู้

เพราะฉะนั้นถ้าเราเข้าใจในเรื่องความเป็นอนัตตา แล้วก็ในเรื่องของปัจจัย เราก็จะไม่ไปนั่งคิดว่า เราจะต้องไปทำอะไร นอกจากว่า ขณะนี้สภาพธรรมกำลังปรากฏ รู้ลักษณะสภาพธรรมที่กำลังปรากฏขณะนี้ไหม ถ้าไม่รู้ เพราะอะไร เพราะยังไม่เข้าใจพอ

เพราะเหตุว่าการรู้ คือ ความเข้าใจขึ้น เพราะฉะนั้นก็เริ่มค่อย ๆ เข้าใจขึ้น ปกติธรรมดา และจะนานมากน้อยสักเท่าไรก็เป็นเรื่องที่ตรง เพราะเหตุว่ามีลักษณะสภาพธรรมให้พิสูจน์ตัวเราว่า ปัญญาของเรารู้แค่ไหน รู้แค่นี้ ก็แค่นี้ แล้วก็ระลึกอีก ค่อย ๆ รู้ อีก แล้วก็ค่อย ๆ ระลึกอีก แล้วก็ค่อย ๆ รู้ อีก ทำให้ทราบว่า เราอยู่คนเดียวกับความคิดของเรา แค่นี้ก็ทำให้เรารู้ว่า ขณะที่กำลังเห็น แท้ที่จริงเราคิด เพราะจริง ๆ แล้วอยู่คนเดียวกับความคิด และจริง ๆ ก็ไม่ใช่เราด้วย คือ จิตซึ่งเกิด แล้วก็ดับ และก็ไม่ใช่มีแต่คิด มีเห็นบ้าง อะไรบ้าง แต่ก็หลังจากเห็นแล้ว ก็คิด หลังจากที่ได้ยินแล้ว ก็คิด

เพราะฉะนั้นให้เห็นความคิดของเราว่า เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล เพื่อที่จะได้เห็นชัด ๆ ส่วนใหญ่แล้วลองคิดดูว่า หลังเห็นแล้ว คิดเป็นอะไร เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล โดยมากถ้าเราไม่เห็นอกุศลมาก ๆ เราจะเป็นคนประมาท แต่พอยิ่งรู้ว่า อกุศลมากมาย แค่นี้ ทั้งทางตา ไม่หยุดเลย ที่สติปัญญานี้ไม่เกิด ที่กุศลจิตไม่เกิด ทางหู ทางจมูก

ทางเดิน ทางกาย ทางใจ ไม่หยุดเลย แล้ววันหนึ่ง ๆ จะให้กุศลเกิดมาก ๆ ให้ปัญญาเกิด เยอะ ๆ แล้วก็ให้ได้ผลเร็ว ๆ เป็นไปได้อย่างไร

คำที่สองถึงลักษณะของสภาพธรรม

ภาษาไทยใช้คำภาษาบาลีมาก ชื่อของเราก็มาจากภาษาบาลีกันทั้งนั้น หรือ แม้แต่คำว่า “สติ” คำว่า “ปัญญา” พวกนี้ เป็นภาษาบาลีทั้งนั้น “มานะ” ก็เป็นภาษา บาลี แต่ว่าตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรมเป็นภาษาบาลี ท่านใช้คำเพื่อที่จะ สองถึงลักษณะของสภาพธรรม

อย่างความสำคัญตน เหมือนลักษณะของธม เป็นสภาพที่สูงเด่น เพราะฉะนั้น แต่ละบุคคลที่ไม่ใช่พระอรหันต์จะมีความสำคัญตน คือ เรา จะดี จะชั่ว จะต่ำ จะสูง ก็ คือเรา นี่คือสภาพธรรมอย่างหนึ่ง พระผู้มีพระภาคทรงใช้ภาษาบาลีสำหรับเรียกสภาพ ธรรมนั้นว่า “มานะ” แต่คนไทยเราชื่อมานะ ดูเหมือนเป็นกุศล แต่ว่าเราก็ใช้ในความหมายของเรา คือ ไปเอาภาษาบาลีมาใช้แล้วก็ภาษาไทยเราไปเลย

เพราะฉะนั้นเราก็ต้องรู้ว่า เรากำลังพูดถึงภาษาไทยที่เขาใช้คำว่า “ปัญญา” หรือ ว่าเราพูดถึงสภาพของปัญญาในพระศาสนา ซึ่งหมายความว่าถึงสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่ง ต่างจาก “มนสิการ” หรือการพิจารณา

มีสภาพธรรมหลายอย่าง ลักษณะที่พิจารณาทั่ว ๆ ไป ไม่ใช่ลักษณะของปัญญา แต่เป็นสภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงใช้คำภาษาบาลีว่า “มนสิการ” การพิจารณาการไตร่ตรอง อันนี้ไม่ใช่ปัญญา

เพราะฉะนั้นเราก็ต้องแยกว่า ขณะนี้เรากำลังพูดภาษาไทยกัน หรือว่าเรากำลัง จะพยายามเข้าใจพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง

พระธรรมไม่จำกัดชาติศาสนาใดทั้งสิ้น

อีกประการหนึ่งที่พูดถึงว่า ไม่น่าจะคิดว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ดีที่สุด ดูเหมือนว่าเราชาวพุทธจะกลายเป็นผู้ที่ยึดมั่นในความเชื่อของเราว่า เราต้องถูก หรือเราดีที่สุด แต่พระผู้มีพระภาคเองทรงแสดงพระธรรมซึ่งไม่จำกัดว่าเป็นชาติ ศาสนาใดทั้งสิ้น

เห็น เป็นศาสนาอิสลาม หรือศาสนาคริสต์ ได้ยิน เป็นศาสนาพุทธ หรือศาสนาอะไร เป็นสภาพธรรมที่มีจริง ๆ เห็น คือ เห็น ไม่ใช่ชาติ ไม่ใช่ศาสนาอะไรเลย แต่ชาติหรือชา - ตี ในพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงมี ๔ ชาติ ไม่ใช่ชาติไทย ไม่ใช่ชาติฝรั่ง ไม่ใช่ชาติจีน ไม่ใช่ชาติญี่ปุ่น ชาติที่นี้คือ กุศล ๑ อกุศล ๑ วิบาก ๑ กิริยา ๑

นี่พูดถึงความเป็นไปของสภาพของจิตตั้งแต่เกิดจนตาย และพระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงว่า จิตที่เป็นกุศล ไม่ใช่จิตที่เป็นอกุศล ไม่ได้เป็นชาติอะไรเลยทั้งสิ้น แต่เป็นจิตที่ดีงาม จึงใช้คำว่า “กุศล” โดยอรรถว่าตัดสิ่งที่ไม่ดี คือ มีความหมาย มีคำ มีราก มีทุกอย่างที่ว่าเหตุใดจึงทรงใช้คำนั้น

เพราะฉะนั้นถ้าเราไม่ได้ศึกษาจริง ๆ เราก็ไม่สามารถที่จะเอาความรู้ ความเข้าใจของเราที่มีอยู่ และกับบอกว่าศาสนาของเรา หมายความว่าเป็นอย่างนี้ คอยโอกาสจนกว่าเราจะได้ศึกษาเสียก่อน แล้วเราจะได้เปรียบเทียบว่า ก่อนศึกษากับหลังศึกษา ความเข้าใจของเราเพิ่มขึ้น ถูกต้องขึ้น หรือว่าแต่ก่อนศึกษา เรารู้ดีกว่า เราไม่ต้องมาศึกษาพระพุทธศาสนาก็ได้

เร็วหรือช้าไม่สำคัญ ต้องเป็นปัญญา

คนมีโรคะก็ไม่ว่า เมื่อไร อยู่ที่ไหน แม้แต่เพียงต้องการที่จะถึงเร็ว ๆ ถ้าตัดออกเสียคนหนึ่ง ไม่ได้ต้องการถึงเร็ว แต่ต้องการอบรมปัญญาที่รู้จริง ๆ อย่างไหนจะถูกต้องกว่ากัน เร็วหรือช้าไม่สำคัญ ขอให้เป็นอย่างจริง ๆ ในลักษณะของสภาพธรรม

และสำหรับคนที่อบรมมามากแล้ว รู้เร็ว ไม่ช้าเลย ท่านพระสารีบุตรเป็นพระ
โสดาบันหลังจากที่ฟังท่านพระอัสสชิ แล้วหลังจากนั้น ๑๕ วัน ท่านก็ได้เป็นพระอรหันต์
เพราะว่าท่านสะสมเหตุมาพอที่ผลอย่างนั้นจะเกิด

แต่ถ้าคนที่ยังไม่ได้สะสมเหตุที่จะให้เป็นพระโสดาบัน แต่ก็อยากจะเป็น ก็เป็น
ไม่ได้ แต่แทนที่อยากจะเป็น สติเกิดระลึก ปัญญา รู้ พิจารณาถูก แทนโลภะ ก็เป็นสติ
เป็นปัญญาไป ทั้งทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็มีโอกาสที่จะประจักษ์แจ้งลักษณะสภาพ
ธรรมได้ เพราะว่าเหตุสมควรแก่ผล แต่ถ้าเหตุไม่สมควรแก่ผล อยากสักเท่าไร ผลก็ย่อม
เกิดไม่ได้

เพราะฉะนั้นแทนที่จะอยาก ขอให้เป็นปัญญาที่รู้ความจริงว่า ปัญญา รู้ อะไร และ
ปัญญารู้ในขณะนี้ได้ไหม ถ้าเป็นปัญญาแล้ว ย่อมสามารถที่จะเกิดขึ้นประจักษ์แจ้ง
ลักษณะที่เกิดดับของสภาพธรรมขณะไหนก็ได้ เพราะแม้ขณะนี้เองสภาพธรรมก็กำลัง
เกิดดับอยู่

เห็น เกิดดับ ถ้าประจักษ์แจ้งก็เป็นพระอริยบุคคลได้ คตินึก กำลังเกิดขึ้นแล้ว
ดับไป ถ้าประจักษ์แจ้งก็เป็นพระอริยบุคคลได้ แต่ถ้าไม่รู้อะไรเลย จะให้เป็นพระ
อริยบุคคลก็ไม่ได้

เสขบุคคล กับ อเสขบุคคล

การศึกษาจะโดยอาศัยอ่านก็ได้ ฟังก็ได้ ตรีกตรอง พิจารณาให้ถูกต้องตาม
ความเป็นจริง ตามเหตุ ตามผล ซึ่งว่าเป็นการศึกษา ในพระพุทธศาสนามี ๒ คำ คือ เสข
บุคคล กับ อเสขบุคคล ถ้าอเสขบุคคลหมายความว่าผู้ที่ไม่ต้องศึกษาอีก มีประเภท
เดียว คือ พระอรหันต์ คือท่านได้กระทำกิจของท่านเสร็จแล้ว กิจของท่านก็คือว่าดับ
กิเลสหมด ไม่มีเหลือเลย ไม่ต้องมาทำกิจ แหม! ฉันกำลังโกรธ ทำอย่างไรฉันถึงจะไม่
โกรธ ทำอย่างไรความโลภฉันจะน้อยลง หรืออะไร ๆ ไม่ต้องมาทำอะไร ๆ อย่างนี้อีก
เพราะเหตุว่าไม่มีแม้เชื้อของอกุศลที่จะเกิด เพราะว่าดับหมดเป็นพระอรหันต์

เพราะฉะนั้นเราต้องเข้าใจว่า แม้แต่ความหมายของคำว่า “อรรถันต์” เป็นผู้ที่ได้
อบรมเจริญปัญญาดับกิเลสแล้ว สามารถที่จะมีปัญญาถึงขั้นที่จะดับกิเลสหมด มี
หนทางใดใหม่ หนทางนั้นถูกไหม ทำได้จริง ๆ ไหม ถ้ามีหนทางก็ค่อยๆ อบรมไป
จนกระทั่งพิสูจน์ด้วยตัวเองว่า สามารถที่จะเกิดปัญญาที่จะเข้าใจจนกระทั่งดับกิเลสได้
จริงหรือเปล่า แต่สภาพธรรมเป็นจริงอย่างไร ก็เป็นจริงอย่างนั้น

เห็นถูกมีจริง เห็นผิดมีจริง เป็นธรรมะ

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ว่า ความเห็นมี ๒ อย่าง ความเห็นถูก สัมมาทิฐิ
อย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่มีจริง ๆ และความเห็นผิด คือ มิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดก็มีจริง ไม่มี
ไม่มี

ความเห็นถูก คือ เห็นถูกตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ไม่คลาดเคลื่อน
ไม่เข้าใจผิด สภาพธรรมเกิดขึ้น ดับไป เห็นถูกหรือเห็นผิด ถ้าสภาพธรรมไม่เกิดไม่ดับ ไม่
มีปัจจัย เกิดขึ้นมาลอย ๆ นี่ถูกหรือผิด

เพราะฉะนั้นเราก็ต้องเป็นผู้ที่พิจารณา อย่างใครก็ตามที่ไม่เข้าใจในเหตุปัจจัย ก็
บอกว่า ทุกอย่างเกิดขึ้นมาเอง เกิดขึ้นมาลอย ๆ เพราะไม่รู้เหตุ ไม่รู้ปัจจัย ไม่รู้ว่าเพราะ
อะไรสภาพธรรมนี้จึงได้เกิดขึ้น เมื่อไม่รู้ ก็บอกว่าไม่มี แต่ผู้ที่มีรู้ สามารถที่จะหยั่งรู้และ
แทงตลอดในเหตุในผลของทุกอย่าง

เพราะฉะนั้นการจะดับทุกข์ ต้องรู้เหตุของทุกข์ การจะดับกิเลส ต้องรู้เหตุของ
กิเลส จึงจะดับได้ ถ้าเหตุของอกุศลทั้งหลาย คือ อวิชชา ธรรมที่ตรงกันข้าม คือ วิชา ที่
จะดับอวิชชาได้

สภาพธรรมไม่มีแบ่งแยกศาสนา

เพราะเหตุว่าสภาพธรรมไม่มีศาสนา ถ้าถูกคือถูก ผิดคือผิด ถ้าบอกว่าความ
กตัญญูเป็นกุศล เป็นสิ่งที่ดี ไม่ว่าศาสนาไหน เอาศาสนาออก สภาพธรรมนั้นก็ยังคงเป็น

อย่างนั้น คือ เป็นกุศลธรรม ถ้าความลบหลู่หรือความอกตัญญู จะบอกว่าดี ก็ต้องเป็นผู้ที่มีความเห็นผิดแน่ ๆ จะดีได้อย่างไรในเมื่อเป็นอกุศล

ในพระพุทธศาสนามีคำว่า “อนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้” เมื่อครั้งที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ และทรงแสดงธรรม ศาสนาอื่นที่ประเทศอินเดียมากมายหลายศาสนา มีครูที่มีชื่อเสียง เช่น สัตยชัย เอาคำสอนของท่านเหล่านั้นมาเทียบ มาตรวจดูว่ามีเหตุผลใหม่ และไม่ใช่แต่ในยุคหนึ่งสมัยนั้น แม้สมัยนี้ก็ตาม เราก็สามารถที่จะศึกษา ฟังคำสอนของคนอื่น แล้วก็ไม่ได้ติดที่ศาสนา แต่ดูว่าคำสอนนั้นถูกหรือผิดอย่างไร เราก็พอที่จะรู้ได้ว่า เหตุผลก็ต้องเป็นเหตุผล สภาพธรรมเป็นจริงอย่างไร ก็ต้องเป็นอย่างนั้น

ปัญญาเกิด สติระลึกได้

เพราะเหตุว่าเกิดดับสลับกันเร็วมาก แม้แต่ในขณะนี้เองก็เหมือนเห็นกับได้ยินพร้อมกัน แต่เมื่อไม่ใช่ได้ยิน ขณะนั้นเป็นปัญญา จิตอีกขณะหนึ่ง แทนจิตเห็นเดี๋ยวนี้ได้ ถ้าขณะนี้เห็นว่ามีทั้งเห็นและได้ยิน ถ้าขณะที่ปัญญาเกิดแทนได้ยิน กำลังระลึกที่เห็นได้ หรือว่าปัญญาเกิดระลึกสภาพที่ได้ยินแทนเห็นได้

ปัญญาต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ตามปกติ ตามความเป็นจริง ต้องทราบว่าขณะนี้ปรมัตถ์ทั้งหมด ไม่มีตัวตน เป็นแต่เพียงธาตุ เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิด แล้วก็ดับ เกิด แล้วก็ดับ แต่ว่าการเกิดดับนั้นรวดเร็วมาก จนกระทั่งเมื่อไม่ประจักษ์การเกิดดับ ก็มีการจดจำสิ่งที่ปรากฏซึ่งเหมือนไม่ดับว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด

เพราะฉะนั้นปัญญาที่เป็นโลกียะต้องประจักษ์ความจริงของโลก คือ สภาพธรรมที่เกิดในขณะนี้แล้วดับในขณะนี้ นั่นจึงจะเป็นปัญญาในพระพุทธศาสนาซึ่งเริ่มจากปัญญาขั้นฟัง ตลอด ๔๕ พรรษาที่ทรงแสดงพระธรรม ก็เพื่อที่จะให้พุทธบริษัทได้ฟังพระธรรมที่ทรงตรัสรู้

เรายังมีกรรมเป็นปัจจัยอยู่

นี่เป็นเรื่องที่ทุกท่านจะพิจารณาชีวิตของท่านอย่างละเอียดทีเดียวว่า ที่ยังต้องมีการเกิดและก็ยังไม่จุติ ยังมีการเห็น การได้ยิน มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นในชีวิตอยู่ทุกขณะ แต่ละขณะ ล่วงไป ๆ โดยขณะ ๆ เรื่อย ๆ ก็เพราะเหตุว่ามีกรรมนั่นเองยังเป็นปัจจัยอยู่ และในสังสารวัฏที่ยาวนาน แม้พระผู้มีพระภาคเองในคืนที่จะทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ จะได้ทรงระลึกชาติสักเพียงใดตลอดปฐมยาม ก็ไม่สามารถที่จะจบสิ้นได้

เพราะฉะนั้นก็แสดงให้เห็นว่า สังสารวัฏที่ผ่านมาแล้ว ยาวนานมาก และในชาตินี้ก็จะเป็นชาติหนึ่งซึ่งใกล้จะจบสิ้นส่วนหนึ่งของสังสารวัฏ ซึ่งยังจะต้องมีการเกิด เพราะว่ามีกรรมซึ่งยังไม่ได้ให้ผลอีกมากทีเดียว ที่จะทำสังสารวัฏยืดยาวอีกต่อไปนับไม่ถ้วน ตราบใดที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ยังไม่ใช่พระโสดาบัน การเกิดต้องมีอีกมากมาย เมื่อไรเป็นพระโสดาบันบุคคล เมื่อนั้นการเกิดจึงจะยังมีอยู่อีกเพียงอย่างมากที่สุด ๗ ชาติ

เพราะฉะนั้นก็ควรที่จะได้ทราบเรื่องความสลับซับซ้อน ความมากมายของกรรมในสังสารวัฏซึ่งยังติดตามให้ผลแม้ในปัจจุบันชาตินี้ได้ โดยที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดไม่สามารถที่จะรู้ได้เลยว่า แต่ละเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับท่าน ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายกุศลวิบากหรืออกุศลวิบากนั้น เป็นผลของกรรมใดในชาติใด

เหยื่อ ยึดถือ ผูกพันในรูปนามในอดีตกาล

ก็มีคนที่อยากจะรู้ว่า ชาติก่อนเคยเป็นใคร เพราะอะไร ความผูกพัน ยึดถือ นามธรรมและรูปธรรมในชาตินี้ว่าเป็นบุคคลนี้ ยังไม่พอ ยังย้อนกลับไปที่จะผูกพัน ยึดถือในนามธรรมและรูปธรรมที่ล่วงไปแล้วในอดีตกาล นับไม่ถ้วน กลับมายึดถือว่าเป็นเรา เคยเป็นบุคคลในครั้งนั้น

นี่เป็นด้วยความเชื่อที่ยึดถือผูกพันในตัวตนอย่างมากทีเดียว แต่สำหรับผู้ที่ไม่หมดกิเลสแล้ว หรือเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ไม่ผูกพัน ไม่ยึดถือ ในนามธรรม และรูปธรรมในปัจจุบัน เช่น พระอริยสาวกและพระอรหันต์ในครั้งนั้น ท่านได้ฟัง ได้ทราบเรื่องในอดีตของท่านและของพระผู้มีพระภาค แต่ไม่ใช่ด้วยความยึดถือในความเป็นตัวตน ในความเป็นบุคคล แต่เป็นผู้ที่รู้เหตุในอดีตที่ได้กระทำ ที่ได้สะสมมา ที่เป็นปัจจัยให้มีการกระทำทางกาย ทางวาจา แม้จิตใจ ความคิดนึก เป็นไปต่าง ๆ ก็สืบเนื่องมาจากอดีตชาติที่ได้กระทำแล้วนั่นเอง

ถ้ายังไม่ได้เป็นพระโสดาบัน...

เราทุกคนไม่ว่าจะเกิดที่ไหน ถ้ายังไม่ได้เป็นพระโสดาบันบุคคลแล้ว จะมีปัจจัยที่ทำให้เกิดในอบายภูมิได้ เกิดในนรกก็ได้ เกิดเป็นเปรตก็ได้ เป็นอสุรกายก็ได้ เป็นสัตว์เดรัจฉานก็ได้ แต่การสะสมปัญญาการพิจารณา การสังเกต การไตร่ตรอง เหล่านี้ ไม่ว่าจะไปเกิดในภพภูมิใด แม้แต่เป็นสัตว์เดรัจฉาน ก็แสดงให้เห็นว่า มีความคิดต่างกัน แล้วก็มีมนสิการในเหตุการณ์ต่าง ๆ กันด้วย

ท่านผู้ฟังเคยเห็นสัตว์ฉลาด ๆ ไหม มีบ้างไหม ต่างจากสัตว์อื่น เพราะว่าแม้เป็นสัตว์เดรัจฉานก็ต่างกัน ตามกำลังสติปัญญา แต่ว่าไม่มีใครสามารถที่จะไปอ่านความคิดของสัตว์เดรัจฉานได้ แต่ว่าจริง ๆ แล้ว หลังจากเห็น ก็คิด หลังจากได้ยิน ก็คิด หลังจากได้กลิ่น ก็คิด หลังจากลิ้มรส ก็คิด แล้วปกติความคิด ก็คิดไปตามเรื่องของแต่ละภพแต่ละชาติ

จะคลายเกลียวออกหรือจะหมุนเกลียวเข้า

ธรรมนี้ต้องพิจารณาทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของโลภะ โทสะ หรือ โมหะ โดยพิจารณาตนเองว่า การที่ยังมีความยึดมั่นผูกพันในบุคคล ควรที่จะคลายเกลียวออกหรือว่าหมุนเกลียวเข้าไปอีก เพราะว่าในภพหนึ่งชาติหนึ่งทุกคนต้องมีความผูกพัน มีความ

www.dhammadhome.com

ได้ เพราะเหตุว่าเมื่อผัสสะเกิดกับจิตและเจตสิกทุกดวง ก็เป็นปัจจัยให้รูปทุกชนิดเกิดขึ้นได้ด้วย

ได้ฟังพระธรรมเพราะสะสมบุญมา

คนที่มีโอกาสได้ฟังพระธรรม คงจะไม่ทราบว่าได้สะสมบุญในอดีตพอที่จะผันชีวิตมาให้มีโอกาสได้ยินได้ฟังสิ่งที่ทำให้เกิดความเข้าใจถูกต้อง เป็นคำสอนที่ประเสริฐ เพราะมาจากการตรัสรู้ของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ถ้าให้เราเป็นหนึ่งในนั้น เราอยากจะทำให้คนอื่นเป็นอย่างนั้นด้วยหรือเปล่า หรือว่าปล่อยเขาไป เขาจะเห็นผิดอย่างไร ก็ปล่อยเขาไป หรือว่าถ้าเราสามารถที่จะช่วยได้ เราจะช่วย

เพราะฉะนั้นก็เป็นเรื่องที่จะต้องมีความอดทน หัวใจของพระพุทธศาสนาซึ่งประมวลคำสอนทั้งหมดชื่อว่า “โอวาทปาติโมกข์” ขันติเป็นตบะอย่างยิ่ง ความเพียร ความอดทนที่จะเผากิเลส เป็นความอดทนสูงสุด โลกะให้เราอดทนได้ เช่น บางคนอยากจะได้เสื้อสวย ๆ ตอนกลางคืนก็นั่งเย็บเสื้อไปจนรุ่งเช้า รุ่งขึ้นก็ได้ใส่ อดทนทั้งคืน นั่นคือ ลักษณะของโลกะให้อดทนเหมือนกัน

ทั้งชีวิตเป็นการศึกษา

เพราะฉะนั้นชีวิตทั้งชีวิตเป็นการศึกษา แต่ว่าการศึกษา ถ้าไม่เข้าใจจุดประสงค์จริง ๆ ว่าศึกษาเพื่ออะไร อย่างวิชาการทางโลก ศึกษาเรื่องความรู้ที่จะให้มีความสามารถในการทำงาน ในการเลี้ยงชีพ นั่นคือจุดประสงค์ของการศึกษาทางโลก แต่จุดประสงค์ของการศึกษาทางธรรม ธรรมเป็นสิ่งที่จริง ถ้าจะให้ใครศึกษาต้องให้คนนั้นเห็นถูก ไม่ใช่ให้เห็นผิด

เพราะฉะนั้นเราจะเป็นส่วนที่ให้การศึกษา หรือว่าถึงแม้ว่ายากเกินไปก็ไม่เอาแล้ว แต่ถ้าถึงแม้ว่ายากเกินไป หรือยากแต่ไม่เกินไป เริ่มต้นได้ที่ละเล็กทีละน้อย การศึกษาต้องเริ่มตั้งแต่ชั้นอนุบาลหรือเปล่า หรือเอาปริญญาเอกมาศึกษาทันที เป็นไปไม่ได้เลย สถิติพื้นฐานเป็นระดับไหน อนุบาล ประถม หรือว่าปริญญาเอก ถ้าไม่มีความ

เข้าใจเรื่องสติปัฏฐานเลย ใช้แต่ชื่อว่าสติปัฏฐาน แล้วเราเองซึ่งเป็นผู้ที่จะให้ความรู้คนอื่น เราเองถ้าไม่ได้ศึกษา ก็เป็นผู้ที่ไม่รู้ เมื่อผู้ไม่รู้ให้คนอื่น ผู้นั้นก็ยังไม่รู้ คนอื่นก็ไม่รู้ ก็ไม่รู้กันต่อไป

นี่ไม่ใช่จุดประสงค์ของการศึกษา เพราะฉะนั้นในโลกนี้จะมีคนสักเท่าไรก็ตาม แต่ถ้ามี ๑ หรือ ๒ หรือ ๓ หรือจำนวนน้อยสักเท่าไรก็ตาม แต่หวังดีต่อบุคคลอื่น เป็นมิตรจริงๆ คือให้ความรู้ที่ถูกต้อง ถ้าไม่ใช่มิตร เราให้สิ่งที่ผิด เราไม่มีความเมตตากรุณา สงสารเขาเลย ให้สิ่งที่ผิด แล้วเขาก็เห็นผิด ไม่ใช่ชาตินี้ชาติเดียว ความเห็นผิดเริ่ม และก็จะมากขึ้น จะติดตามทุกชาติไป

ศึกษาตามลำดับความเข้าใจ

ก็เป็นเรื่องการเรียนรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริงมากขึ้นตามลำดับ จากขั้นที่เริ่มฟัง จากขั้นที่เข้าใจ แล้วถึงขั้นที่จะประจักษ์แจ้ง เพราะว่าพระศาสนาต้องครบถ้วนทั้ง ๓ อย่าง ถ้ามีแต่เพียงการฟัง แต่ไม่มีใครสามารถที่จะประจักษ์จริง ๆ อย่างนั้นได้ การฟังทั้งหมดของเราก็เป็นโมฆะ เหมือนกับฟังเรื่องซึ่งไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้

แต่ว่าตามความเป็นจริง สิ่งที่ได้ฟังเป็นความจริง พร้อมที่จะให้ผู้ที่ได้อบรมเจริญปัญญา สามารถประจักษ์ได้จริง ๆ ก็ต้องมีการศึกษาตามลำดับ ตั้งแต่ขั้นฟัง สุตมยปัญญา ขั้นคิดพิจารณาไตร่ตรองสิ่งที่ได้ฟังแล้ว จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญา คือ การอบรมเจริญปัญญาที่สามารถจะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังมีจริงในขณะนี้ได้ ซึ่งก็ต้องยากขึ้นตามลำดับ

ทั้ง ๆ ที่มีจริง ยากที่จะรู้ เพราะว่าเกิดแล้วดับแล้วเร็วมาก แต่ก็มีสิ่งที่เกิดอีก ปรากฏอีก ให้เข้าใจได้อีก ไม่มีวันจบ สิ่งที่จะปรากฏให้ศึกษามีอยู่ทุกขณะ แม้ไม่มีหนังสือเลย เพียงขั้นฟัง ก็สามารถที่จะค่อย ๆ พิจารณาเข้าใจได้

สติปัฏฐานเกิดเพราะมีความเข้าใจเบื้องต้น

เพราะฉะนั้นสติปัฏฐานไม่ใช่ว่าใครต้องการ ก็เกิด หรือใครไม่รู้ ก็เกิด แต่สติปัฏฐานเกิดเพราะมีความเข้าใจเบื้องต้น ในเรื่องของสิ่งที่มีจริง ๆ ที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง จนกระทั่งความจำที่มั่นคงมีเมื่อไร เมื่อนั้นเพราะสติเกิด กำลังระลึกลักษณะที่เป็นธรรม

ที่จริงทุกอย่างเป็นธรรม แต่เวลาที่แจ้งปรากฏ เป็นโตะ ไซ้ไหม เห็น มี แต่เป็นแก่น้ำ เพราะฉะนั้นเราไม่ได้รู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตาว่า สภาพธรรมที่ปรากฏทางตา เดียวนี้ อย่างนี้ โดยที่ยังไม่ต้องไปนึกถึงอะไรเลย หรือแจ้งที่กำลังปรากฏ ยังไม่ทันจะนึกว่าเป็นโตะ เป็นแก้ว หรือเป็นอะไรเลย แต่ลักษณะแจ้ง เริ่มที่จะใส่ใจ ลักษณะที่แจ้ง เพราะรู้ว่าเป็นธรรม เมื่อเป็นธรรมแล้ว ขณะนั้นจะมีความคิดอื่นในขณะที่กำลังรู้ลักษณะของธรรมไม่ได้

เพราะฉะนั้นขณะใดที่มีลักษณะของธรรมหนึ่งธรรมใดกำลังปรากฏ โดยสติระลึกตรงลักษณะนั้น เรื่องราวความคิดนึกต่าง ๆ จะไม่มีอยู่ในที่นั้น คนก็ไม่มีอยู่ในที่นั้น เพราะว่ามีสภาพที่รู้ แล้วก็มีสภาพที่แจ้ง ลักษณะที่แจ้งไม่ใช่สภาพที่รู้แจ้ง

นี่คือปัญญา ตามที่ได้เรียนมาทั้งหมดว่า จิตเป็นสภาพรู้หรือธาตุรู้ เป็นนามธรรม ส่วนรูปธรรมไม่สามารถจะรู้อะไรได้เลย ทุกอย่างต้องตรงและสอดคล้องตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงที่สุด

ในชีวิตประจำวัน มีธรรม ทุกวัน

โลภะมีทุกวัน โทสะก็มีทุกวัน ธรรมก็มีทุกวัน ถ้าฟังวิทยุ หรือฟังรายการเทปของมูลนิธิ เป็นชีวิตประจำวัน เมื่อไรก็เมื่อนั้น ประเดี๋ยวเราก็มีโลภะ ประเดี๋ยวเราก็มีกุศล เป็นเรื่องของสภาพธรรมที่มีจริง ๆ แต่ถ้าจะศึกษาพระไตรปิฎก ๓ ปิฎก ก็ควรจะตั้งต้นที่พระอภิธรรมปิฎก เพราะว่าเป็นการตรัสรู้ธรรม ซึ่งถ้าไม่มีการตรัสรู้อย่างนี้ พระสุตตันตปิฎก พระวินัยปิฎก ก็มีไม่ได้

แต่ว่าการที่จะหยิบพระไตรปิฎก โดยเฉพาะพระอภิธรรมปิฎกขึ้นมาอ่านเอง รับรองได้ว่าไม่มีใครสามารถจะเข้าใจได้ เพราะว่าท่านแสดงกับท่านพระสารีบุตรพระอัครสาวก ในครั้งที่เสด็จขึ้นไปแสดงพระอภิธรรมโปรดพระพุทธมารดา และบนสวรรค์นั้นก็มีการบรรลุมรรคผล มีการเข้าใจอริยสัจธรรมได้ด้วย ไม่ใช่แต่เฉพาะในมนุษย์

แต่ว่ามีพระอรรถกถาจารย์รุ่นหลังซึ่งท่านได้เก็บข้อความจากพระอภิธรรมปิฎก มาประมวลเป็นอภิธัมมัตถสังคหะ แล้วเรา หลาย ๆ สำนัก ทุกสำนักก็จะศึกษากัน ตามอภิธัมมัตถสังคหะ ซึ่งเริ่มด้วยจิตปรมัตถ์ กล่าวถึงเรื่องจิตทั้งหมด แต่ว่าจริง ๆ แล้ว ในสมัยพุทธกาล ไม่มีการแยกเป็นปริเฉทที่ ๑ หรือแยกจิตจากเจตสิกเลย

เพราะฉะนั้นก็แสดงรวมกันไปได้ คือ ทุกอย่างเป็นธรรม อย่างที่พอพูดถึงปรมัตถธรรม ก็พูดถึงเรื่อง จิต เจตสิก นามธรรม รูปเป็นรูปธรรม ไม่ต้องไปคอยถึงปริเฉทที่ ๒ ซึ่งเขาจะแสดงเรื่องของรูปโดยละเอียด แต่เราก็สามารถที่กล่าวพื้นฐานทั่ว ๆ ไปได้ แล้วก็ศึกษาตาม

เพราะฉะนั้นอย่ารังรองหรือรื้อร่ ที่จะฟังอะไรก็ได้ที่เกี่ยวกับธรรมที่มีจริง ๆ ที่กำลังปรากฏ ฟังวันนี้ก็ไปต่อกับวันหลังได้ เหมือนกับวันนี้ก็มีตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อวานนี้ก็มี ก็ไม่ต้องคอยว่า จะไปรู้ตาก่อน หรือหูก่อน จมูกก่อน ลิ้นก่อน ก็เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ทุกขณะ

สมมติสัจจะ กับ ปรมัตถสัจจะ

ปรมัตถธรรมเป็นสิ่งที่มีความจริง มีลักษณะเฉพาะแต่ละอย่างจริง ๆ แต่ว่าสิ่งที่รวมกันแล้วก็เกิดความทรงจำว่า เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือแม้แต่คำภาษาที่ใช้ ไม่ใช่ปรมัตถธรรม แต่เป็นบัญญัติ หมายความว่า เป็นสิ่งที่กล่าวขานให้รู้ความหมายของสิ่งนั้น

เพราะฉะนั้นชื่อทั้งหมดเป็นบัญญัติ แต่สภาพธรรมแม้ไม่มีชื่อก็มีลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ แต่จำเป็นต้องใช้ชื่อ เพื่อที่จะได้ให้เข้าใจว่า ความหมายถึงสภาพธรรมอะไร ทุกคนมีชื่อหมดเลย ไซ้ไหม ความจริงก็คือขันธ์ ๕ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ แล้วจะเรียกอย่างไร ถ้าไม่มีชื่อทำให้สับสนขึ้น ขันธ์ทางซ้าย ขันธ์แถวที่ ๒ หรืออะไรอย่างนี้ ก็ลำบาก หรือว่าขันธ์ ๕ สร้างพระวิหารเชตวันอย่างนี้

แต่ถ้ากล่าวว่าท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีสร้างพระวิหารเซตวัน เราก็เข้าใจได้ แล้วก็เข้าใจผิดว่า หมายความว่าถึงขั้น ๕ ไหน ก็ขั้น ๕ ที่ใช้คำว่า ท่านอนาถปิณฑิกะ ใช้ชื่อนั้นเป็นผู้สร้าง

นี่ก็เป็นเรื่องที่ต้องเข้าใจว่า มี ๒ อย่าง สมมุติสัจจะ กับ ปรมัตถสัจจะ ถ้าสมมุติสัจจะก็เป็นบัญญัติ ถ้าปรมัตถสัจจะก็เป็นปรมัตถ์ พอจะเข้าใจความต่างของสัจธรรมที่เป็นปรมัตถสัจจะกับสมมุติสัจจะว่า ถ้าเป็นปรมัตถสัจจะหมายความว่าถึงปรมัตถธรรมมีจริง ๆ เป็นสิ่งที่มีจริง ที่เป็นปรมัตถ์

แต่ถ้าเป็นสมมุติสัจจะก็คือ เป็นสิ่งที่มีจริงโดยคำที่ใช้ให้เข้าใจความหมายนั้นเท่านั้น เช่น ถ้วยแก้วเป็นสัจจะใหม่ ปรมัตถสัจจะหรือสมมุติสัจจะ ถ้วยแก้ว สมมุติสัจจะ จาน ช้อน ช้อมพวกนี้ก็ สมมุติสัจจะ แต่ลักษณะที่แท้จริง เป็นปรมัตถสัจจะ

เพราะฉะนั้นก็สามารถจะแยกว่า สิ่งที่มีลักษณะจริง ๆ ที่เป็นปรมัตถธรรม จริง โดยความเป็นลักษณะนั้น ที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เป็นปรมัตถสัจจะ

การศึกษาธรรมต้องละเอียดและตรง

เพราะฉะนั้นการศึกษาศาสนธรรมต้องละเอียดมาก ที่จะต้องสอดคล้องและตรงตั้งแต่ต้นจนถึงที่สุด ถ้า “อนัตตา” ก็คือมีความเข้าใจมั่นคงขึ้นในความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมที่จะรู้จริง ๆ ว่าอนัตตา คือ ไม่สามารถบังคับบัญชาได้ แล้วก็ไม่ใช่เรา แต่ว่าเป็นธรรมจริง ๆ แต่ละอย่าง

ซึ่งความจริงในวันหนึ่ง ๆ มีแต่สภาพธรรมทั้งนั้นที่ปรากฏ ลักษณะของธรรมต่างกันไปแล้วอย่าง เวลาโกรธ เวลาหิว เวลาดีใจ เวลาเจ็บ เป็นลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างจริง ๆ หรือเปล่า จริงหรือไม่จริง จริง ไม่มีใครไปทำขึ้น แต่เกิด

เพราะฉะนั้นความจริงก็คือว่า มีลักษณะของสภาพธรรมปรากฏทุกวัน แต่ไม่รู้ เพราะฉะนั้นเมื่อมีลักษณะของสภาพธรรมปรากฏ จึงฟัง ศึกษาให้เข้าใจว่า ลักษณะนั้น ๆ เป็นธรรมแต่ละอย่าง เป็นธรรมจริง ๆ แต่ว่าเป็นธรรมที่มีลักษณะต่างกัน เป็นแต่ละอย่าง

ยากแสนยากที่จะสละความเป็นเรา

มีใครที่จะรู้ว่า ขณะนี้เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม ทั้งกำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังคิดนึก กำลังรู้สึกเป็นสุข เป็นทุกข์ต่าง ๆ สภาพธรรมที่ปรากฏทางตาขณะนี้ เพราะมีนามธรรมที่กำลังเห็น สภาพนี้จึงปรากฏ แต่รู้เท่านี้ก็ออกจากสังสารวัฏไม่ได้ ต้องมีความรู้มากกว่านี้ แต่คิดถึงในยุคสมัยซึ่งไม่มีการตรัสรู้ของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นยุคที่ว่างจากคำสอนของพระบรมศาสดา ทุกคนก็มีชีวิต เห็น ได้ยิน ตั้งแต่เกิดจนตาย วนเวียนไป แต่ไม่สามารถที่จะมีปัญญาที่จะรู้ความจริงว่า ขณะนี้ไม่ใช่ตัวตน ยากแสนยากที่จะสละความเป็นเราเห็น เราได้ยิน เราคิดนึกในขณะนี้ได้

เพราะฉะนั้นจึงต้องมีจุดเริ่มต้น คือ การฟังพระธรรมด้วยการพิจารณาให้เข้าใจจริง ๆ เพราะว่าประโยชน์ของการฟัง คือ เพื่อเข้าใจ ถึงแม้ว่าสิ่งที่ได้ฟังไม่มาก แต่ว่าพิจารณามาก ไตร่ตรองมาก เข้าใจมาก ก็จะทำให้มีความหนักแน่นมั่นคง ในเหตุ ในผล ของพระธรรม ไม่ทำให้มีความเห็นผิดไป

เพราะเหตุว่าบางคนอาจจะไม่ทราบ ว่า ถ้าขณะนี้มิได้ผู้ที่ได้อบรมเจริญปัญญา สามารถที่เป็นปัจจัยให้โพชนกเกิด รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะเหตุว่าขณะนี้ เป็นสภาพธรรมที่มีจริง เป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพธรรมที่สามารถจะรู้ได้ด้วยปัญญาที่อบรมแล้วเท่านั้น มิฉะนั้นแล้วก็ไม่มีทางที่ใครจะคิดได้เลยว่า ขณะนี้สภาพธรรมมีปัจจัยจึงเกิด แล้วดับ แคะนี้ก็ต้องพิจารณาแล้วใช่ไหม

ถ้าสติเกิด ก็มีศีลสังวร

เพราะเหตุว่ากิเลสมีมาก เพราะฉะนั้นก็ควรที่จะได้พิจารณาจรณะตั้งแต่ข้อที่ ๑ คือ ศีลสังวร ทุกคนซึ่งเป็นชาวพุทธก็รู้ว่า สำหรับคฤหัสถ์ ก็ได้แก่ศีล ๕ ถ้าคนที่มีกิเลส มากก็สามารถที่จะล่วงทุจริตกรรม ล่วงศีล ๕ ได้ แต่ถ้าเป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ ก็จะได้รู้ว่า เรื่องของกาย วาจา ไม่ควรที่จะเบียดเบียนคนอื่นให้เดือดร้อน เพราะเหตุว่าการที่จะเบียดเบียนคนอื่นด้วยกาย ด้วยวาจาได้ ทุกคนมีความโกรธ แต่ว่ายังไม่ได้กระทำการ

วาจาซึ่งเปื้อนเป็นคนอื่น เพราะฉะนั้นก็ยังไม่ได้ล่วงศีล แต่ถ้ามีความโกรธและขาดความเมตตาแล้ว ก็สามารถที่จะกระทำทุจริตกรรมได้ ขณะนั้นก็จะถึงนิพพานได้ไหม ในเมื่อกิเลสก็มีมาก และขณะนั้นก็ไม่รู้ตัวด้วยว่า เป็นกิเลสระดับที่สามารถที่จะกระทำทุจริตกรรมได้

เพราะฉะนั้นชีวิตประจำวันของคนที่ได้ฟังธรรม ได้ศึกษาธรรม เพื่อหนทางที่จะเดินไปสู่ทางที่จะดับกิเลส ต้องเป็นผู้มีสติที่จะเห็นโทษของอกุศลแม้เพียงเล็กน้อย แต่ว่าเมื่อมีเหตุปัจจัยที่ยังจะต้องเกิดอยู่ คนนั้นก็สามารถที่จะรู้ได้ว่า ปัญญาไม่ถึงระดับขั้นที่จะดับกิเลสได้ เพียงสติที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นกุศลบ้าง หรืออกุศลบ้าง ด้วยความเป็นตัวตน

ถึงไม่ดูหนัง ดูละคร กิเลสก็เต็ม

มธุรส อาจารย์คะ แต่บางคนที่เขาไม่ได้มีการสะสมที่จะมีอินทรีย์สังวร โดยขั้นแบบง่าย ๆ อย่างที่อาจารย์ได้กล่าวไว้ ทำให้รู้สึกว้า บางครั้งอาจจะเป็นการฝืนความรู้สึกของเขา เหมือนกับว่าเป็นการไม่ใช่เป็นปกติของเขาอย่างนี้คะ

ส. เพราะฉะนั้นแต่ละคน เมื่อเจริญสติปัฏฐานแล้ว จะทราบได้ว่า อกุศลทั้งหลายยังเต็มเพียบ เพียงแต่ว่าจะเกิดเมื่อไร มากหรือน้อย

เพราะฉะนั้นเป็นผู้ที่ตรง อุชุปะฏิปันโน คือ ตรงต่อสภาพธรรมที่ว่า เมื่อสภาพธรรมใดเกิดแล้วเพราะมีปัจจัย แสดงให้เห็นถึงการสะสมของแต่ละบุคคลตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้นปัญญาก็สามารถที่จะรู้ได้ว่า ถ้าทราบใดที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรมดับกิเลสไม่ได้ เพียงแต่อาจจะเบาบาง บางครั้ง บางขณะ แต่ว่ายังมีเชื้อที่จะทำให้กิเลสทุกระดับเกิด

มธุรส อย่างคนที่มีการสะสมที่จะดูหนัง ดูละคร จริง ๆ แล้ว ถ้าสมมุติว่าเขาดูหนัง ดูละคร หรือว่าอยู่ในที่ซึ่งไม่ได้เป็นที่เจียบสงบหรือปลีกออกไป จริง ๆ มันอยู่ที่ใจไม่ใช่หรือคะ

ส. ดูหนัง ดูละคร หนังก็มีหลายประเภท ละครก็มีหลายประเภท คนดูในที่นี่จะรู้ได้เลยว่า คนที่กำลังดูหนังประเภทไหน กิเลสระดับไหน แล้วคนที่ดูหนังดูละคร ตามปกติธรรมดา ก็เพราะเหตุว่ายังมีกิเลสอยู่ แต่ไม่ได้หมายความว่า คนนั้นจะอบรม เจริญปัญญาไม่ได้ ต้องเข้าใจตามความเป็นจริงว่า ถึงแม้ดูหนังดูละคร กิเลสก็เต็ม จนกว่าปัญญาจะค่อย ๆ รู้ลักษณะของสภาพธรรม

จรดกระดูกแม้ข้อความสั้น ๆ

บางคนก็อาจจะคิดว่าเพียงการศึกษาพระอภิธรรม รู้เรื่องราวของพระอภิธรรมก็พอ แต่มีความเห็นผิดในการอบรมเจริญสติปัญญาได้

นี่แสดงให้เห็นว่าเพียงเรื่องราว หรือว่าจำนวน หรือตัวเลข ไม่สามารถที่จะทำให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ ถ้าเป็นความเข้าใจที่ถูกต้องอย่างที่ทรงแสดงไว้ว่า จรดกระดูก แม้แต่ข้อความสั้น ๆ เช่น ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เป็นธรรม ไม่ใช่เรา ไม่ใช่อัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร และไม่มีเจ้าของด้วย

ถ้าศึกษาจริง ๆ เข้าใจจริง ๆ ก็จะทำให้รู้ว่า การอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้ถูกต้องตามความเป็นจริง ในลักษณะซึ่งไม่ใช่ตัวตน ลักษณะซึ่งเป็นนามธรรมมีจริง ๆ ลักษณะที่เป็นรูปธรรม ก็มีจริง ๆ ในขณะนี้

เพราะฉะนั้น นี่คือ ปัญญา ทำให้ผู้นั้นไม่เข้าใจผิด ไม่เห็นผิด เพราะว่าบางท่าน อาจจะมีความรู้เรื่องจำนวนและตัวเลข แต่ว่าขณะนี้เข้าใจว่า อบรมเจริญปัญญาไม่ได้ ถ้าเป็นอย่างนั้นก็ยังไม่ตรงกับพระพุทธพจน์ที่ว่า สติเป็นประโยชน์ในที่ทั้งปวง และสติที่เป็นประโยชน์ในที่ทั้งปวง ประโยชน์ของสติสูงสุด ก็คือ สติปัญญา ที่สามารถจะระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริง ๆ เพราะเหตุว่าถ้าสติไม่เกิด ไม่ระลึก ปัญญาไม่สามารถจะรู้ แม้ว่าสภาพธรรมกำลังเผชิญหน้า กำลังปรากฏ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ และทุกคนก็ทราบทั่วว่า จิตเกิดขึ้นดำรงอยู่เพียงชั่วหนึ่งขณะสั้น ๆ แล้วก็ดับ

อบรมปัญญาให้รู้ เข้าใจ และประจักษ์ได้

ขณะนี้จิตเกิดดับนับไม่ถ้วน โดยที่ไม่มีใครรู้ลักษณะของจิต ซึ่งเป็นธาตุรู้ เป็นสภาพรู้ แต่ว่าปัญญาสามารถอบรมได้ สามารถเข้าใจได้ สามารถรู้ได้ สามารถประจักษ์ได้

เพราะฉะนั้นการเป็นผู้ที่ละเอียดจะทำให้เข้าใจในพระพุทธรูปโดยที่ไม่มีการคำนวณเลย เช่น ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา สติก็ต้องเป็นอนัตตา และปัญญาก็เป็นสภาพที่สามารถที่จะรู้แจ้ง รู้ถูกต้องตามความเป็นจริงของสภาพธรรม ซึ่งในขณะนี้ เป็นธรรมทั้งหมด ไม่มีสักอย่างเดียวซึ่งไม่ใช่ธรรม แล้วก็ใช้คำหลายคำเพื่อที่จะให้ปัญญา รู้ชัดขึ้นว่าเป็นธาตุ ธาตุ

ถ้าใช้คำว่าธาตุ ทุกคนก็เข้าใจว่าไม่มีของใคร เป็นสภาพธรรมที่มีจริงอย่างหนึ่ง และมีลักษณะเฉพาะของสภาพธรรมนั้น ๆ ซึ่งปัญญาสามารถที่จะเข้าใจได้จริง ๆ ถ้าศึกษาวิชาการอื่น ก็เป็นแต่เพียงเรื่องราวของสภาพปรมาณูธรรม เป็นความทรงจำเรื่องสภาพธรรม แต่ว่ามีเราที่กำลังจำ ที่กำลังคิดเรื่องราวต่าง ๆ ไม่ใช่ความรู้จริง ๆ

เพราะฉะนั้นปัญญาเจตสิกเป็นสภาพที่เห็นถูก เข้าใจถูกในลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งมีหลายขั้น แต่ว่าขั้นที่จะทำให้เห็นถูกต้องว่า เป็นปรมาณูธรรมหรือเป็นอกิธรรม ก็ต้องเป็นสติปัญญา ซึ่งขณะนั้นปัญญาสามารถที่จะพิจารณา รู้ลักษณะของสิ่งที่สติดระลึกได้

ต้องให้สอดคล้องกันทั้งปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ มิฉะนั้นเราจะศึกษาทำไมว่า สภาพธรรมเกิด แล้วก็ดับ ถ้าไม่สามารถที่จะรู้ได้ในขณะนี้ และการศึกษาว่า สภาพธรรมเป็นจิต เจตสิก รูป เกิดดับอย่างรวดเร็วแต่ละทวาร คือ แต่ละทาง ปัญญาก็ต้องสามารถรู้ตรงตามความเป็นจริงอย่างนั้นด้วย เพราะฉะนั้นก็ต้องตรงทั้งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ

อรรถกถาที่แปลโดยพระพุทโธมหาราช

สำหรับข้อความในอรรถกถา โดยมากก็อธิบายพระสูตรต่าง ๆ ซึ่งอรรถกถารุ่นแรกมีในสมัยของพระมหินทเถระ แต่ว่าเมื่อท่านพระพุทโธมหาราชซึ่งอยู่ในสมัยหลังบริพัตรประมาณ ๙๐๐ หรือ ๑,๐๐๐ ปี ได้ไปแปลอรรถกถารุ่นพระมหินทเถระ ซึ่งเป็นรุ่นแรกก่อนสมัยของพระเจ้าทศวรรคคามนี พระพุทโธมหาราชเมื่อแปลแล้วท่านก็ได้เรียบเรียงคัมภีร์ต่าง ๆ เป็นภาษามคธ แทนคัมภีร์ภาษาสิงหล

เพราะฉะนั้นจึงมีเรื่องหลังพระมหินทเถระ แต่ก็ต้องถือว่าเป็นอรรถกถาในสมัยนั้น ไม่ใช่ในสมัยนี้ เพราะเหตุว่าได้อธิบายตามแนวของอรรถกถาของพระมหินทเถระทั้งนั้น เพียงแต่ว่ามีตัวอย่างเรื่องราวในสมัยนั้นประกอบ แต่เป็นเรื่องราวก่อนสมัยของพระพุทโธมหาราช

ทันทีที่ปุณณต็นก็เป็นกิเลส

เวลาที่พระอรหันต์ตื่น ไม่มีกิเลสเลย แต่คนที่หลับแล้วตื่น ที่ยังมีกิเลสอย่างละเอียดที่ยังไม่ได้ดับ ทันทีที่ตื่นก็เป็นกิเลส เป็นความเศร้าหมอง เป็นสภาพของจิตที่ติดข้องในสิ่งที่มีอยู่ในขณะนั้นที่ปรากฏ

เพราะฉะนั้นจะกล่าวว่าไม่มีโลภะ กล่าวไม่ได้ แต่ว่าขณะใดที่กุศลจิตเกิดขึ้นขณะนั้นเจตสิกที่เป็นฝ่ายโสภณเกิด จึงเป็นกุศล

เพราะฉะนั้นจึงมีเจตสิกซึ่งตรงกันข้ามกัน โลภะเป็นอกุศลเจตสิก อโลภะเป็นโสภณเจตสิก โทสะเป็นอกุศลเจตสิก อโทสะเป็นโสภณเจตสิก โมหะเป็นอกุศลเจตสิก ปัญญาเป็นโสภณเจตสิก

เพราะฉะนั้นก็มีสภาพธรรมที่เกิดขึ้นทำกิจการงานตามเหตุตามปัจจัย ขณะใดที่เป็นอกุศลก็เพราะอกุศลเจตสิกเกิด ขณะใดที่เป็นจิตที่ดีก็เพราะโสภณเจตสิกเกิด ตามเหตุตามปัจจัย ต้องรู้ ทั้งหมดนี้ต้องรู้ และการรู้ไม่ใช่นึกเอา พระไตรปิฎกและอรรถกถาไม่ใช่สำหรับอ่าน แต่สำหรับเรียน สำหรับศึกษา สำหรับพิจารณาให้เข้าใจ ต้องเป็นการ

เข้าใจจริง ๆ การพิจารณาเข้าใจจริง ๆ แล้วคนนั้นก็รู้ว่า ความเข้าใจของเขาอย่างน้อย ผิดเพี้ยน หรือว่าเริ่มลึก และก็เริ่มถูกต้องมากขึ้น อันนี้ก็เป็นแต่ละคน เพราะปัญญา เกิดขึ้นจึงรู้ แต่ถ้าปัญญาไม่เกิดก็ไม่รู้ ก็เพียงเดา แล้วก็ถือเอา ขณะใดที่ถือเอา ขณะนั้น ก็ไม่ใช่ปัญญา

เรื่องธรรมเป็นเรื่องใหญ่ เป็นเรื่องโลก เป็นเรื่องชีวิต เป็นเรื่องทุกขณะที่มี

พระวินัยเป็นรากแก้ว เครื่องขัดเกลา

ที่ใช้คำว่า “พระวินัยเป็นรากแก้วของพระศาสนา” แสดงให้เห็นว่า ถ้าไม่เป็นไป เพื่อการขัดเกลา พระธรรมทั้งหมดไร้ประโยชน์ เป็นไปเพื่อความมานะ ความสำคัญตน และก็ไม่ได้มีความมกงามเจริญในพระธรรม เพราะว่าไม่ได้ขัดเกลา ใครก็ตามที่จะ ศึกษาพระธรรม มีความรู้มาก มีความแตกฉาน หรือจะถึงความเป็นอริยบุคคลก็ตามแต่ ไม่เป็นไปเพื่อการรอด หรือไม่เป็นไปเพื่อลาภสักการะ

ด้วยเหตุนี้พระศาสนาจึงดำรงมั่นคงอยู่ได้ เมื่อเป็นไปด้วยการละ แต่ถ้าเริ่มที่ผู้หนึ่งผู้ใดไม่เป็นไปเพื่อการละ มีความสำคัญตนในความรู้ มีความสำคัญตนในการบรรลุมรรค ธรรม มีความสำคัญตนในตำรับตำรา มีความสำคัญตนในการมีบุคคลที่นับถือยกย่อง ผู้ นั้นเหมือนตายจากพระธรรมวินัย ไม่มีการที่จะออกเลยได้ เพราะเหตุว่าไม่ได้ขัดเกลา ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจะยั่งยืน มีพระวินัยเป็นรากแก้ว ก็เพราะเหตุว่าเป็นเครื่องขัดเกลา ยิ่งกว่าเพศคฤหัสถ์

เพราะฉะนั้นสำหรับผู้ที่จะเป็นบรรพชิต ต้องมีความสำนึกว่า การที่จะเข้าไปสู่พระธรรมวินัยต่างกับคฤหัสถ์ เหมือนฟ้ากับดิน ทุกอย่างต้องเป็นไปเพื่อการขัดเกลา อย่างยิ่ง พร้อมที่จะเป็นอย่างนั้นหรือไม่ ถ้าไม่เป็นก็ไม่ใช่มรรพชิต เพราะว่าบรรพชิต ไม่ได้อยู่ที่จีวร แต่อยู่ที่พระวินัย ถ้าไม่ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัยก็ไม่ใช่มรรพชิต ด้วยเหตุนี้ก็เป็นเรื่องที่กำลังสมัยก็ผ่านมา ความคิดความอ่านของคนก็ต่างกันไป แต่ผู้ที่จะได้สาระจริง ๆ จากพระธรรมและพระวินัย ก็คือ ผู้ที่ขัดเกลา และถ้าชาตินี้ไม่ขัดเกลา ยังติด

โนนติดนี้ ติดลาภ ติดยศ ติดสรรเสริญ ติดสักการะ ชาติต่อไปจะเป็นอย่างไร ก็ไม่ได้ขัด
เกลา

เพราะฉะนั้นไม่เป็นทางที่จะทำให้พระศาสนายังยืน โดยการที่ว่าไม่ขัดเกลา ผู้ที่
จะศึกษาธรรม ถ้ารู้จักประสงค์จริงๆ ก็คือ เพื่อการขัดเกลาเท่านั้น แล้วก็จะได้สาระจาก
การศึกษาจริง ๆ ถ้าเป็นไปอย่างนั้น

คฤหัสถ์รักษาศีลตามพระวินัยได้ตามควร

เพราะฉะนั้นแต่ละคนจะมีศีล มีความประพฤติขัดเกลามากน้อยสักเท่าไร ก็เป็น
เรื่องที่ทำเฉพาะตัว ไม่ใช่ทำเพื่อประกาศหรือให้คนอื่นชื่นชมอนุโมทนา รับรู้หรืออะไร
ต่าง ๆ ทั้งสิ้น ถ้าผู้ใดอ่านพระวินัยปิฎกทั้ง ๆ ที่เป็นคฤหัสถ์ จะเห็นได้จริง ๆ ว่า ที่พระผู้
มีพระภาคทรงบัญญัติความประพฤติที่งดงามทั้งกายวาจาใจยิ่งกว่าของคฤหัสถ์ ก็แสดงให้เห็น
เห็นว่าผู้ที่อยู่ในเพศสมณะ ต้องสงบจริง ๆ ระดับไหนแค่ไหน ไม่ใช่จะเหมือนอย่าง
คฤหัสถ์ แต่ทุกข้อที่บัญญัติเพื่อขัดเกลายิ่งขึ้น เพื่อความสงบ เป็นเรื่องเฉพาะตัว

ซึ่งคฤหัสถ์เวลาอ่านแล้ว ถ้าเห็นว่าสิ่งนี้ดี นำประพฤติปฏิบัติตาม ทำได้ไหม ไม่
มีข้อห้ามเลย ต้องไปบอกใครไหมว่า เรามีศีลมากกว่านั้นอีก เราเที่ยวไปเก็บเล็กเก็บ
น้อยจากพระวินัยมาประพฤติปฏิบัติ แล้วเราก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องนับว่าเรามีตั้ง
เท่านั้นหรือตั้งเท่านี้ แต่สิ่งใดที่งดงามที่ทรงบัญญัติไว้สำหรับพระภิกษุ คฤหัสถ์ที่
เห็นสมควรจะกระทำตามได้ ก็ทำ โดยที่ว่ายังเป็นเพศของคฤหัสถ์ แล้วก็ไม่จำเป็นที่
จะต้องไปบอกใครว่า มีการกระทำที่เป็นไปตามพระวินัยเพิ่มขึ้น เป็นศีลข้อนั้นข้อนี้
เพราะว่าทั้งหมดของพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการขัดเกลา

การบรรลุไม่จำกัดเพศ ไม่จำกัดกาล

การบรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยบุคคล ไม่ได้จำกัดเพศ และไม่ได้จำกัดกาลด้วย
เพราะฉะนั้นผู้ที่ได้ฟังพระธรรมในครั้งพุทธกาล ไม่ว่าจะเป็นผู้ชาย หรือผู้หญิง ที่บวชก็มี

ที่ไม่บวชก็มี ไม่ใช่ว่าต้องบวชเสมอไป หรือถึงแม้ว่าในสมัยนี้ ถึงไม่บวชเลยทั้งชายทั้งหญิงที่อบรมเจริญปัญญา ก็รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ เพราะฉะนั้นก็ขึ้นอยู่กับการสะสมของแต่ละคน

ที่เราจะมีความเห็นถูกเพิ่มขึ้น เราก็คงจะต้องเข้าใจว่า เรามีความเห็นผิดอะไรที่ยังเหลืออยู่บ้าง ที่จะต้องทิ้งไปก่อน แล้วเราถึงจะรับสิ่งที่ถูกต้องเพิ่มขึ้นได้ เพราะว่าถ้าเรายังมีความเห็นผิดเหลืออยู่ เราก็ยังเก็บความเห็นผิด ๆ นั้นไว้ และความเห็นถูกก็ไม่สามารถที่จะเจริญได้ เพราะว่าความเห็นถูกต้องไม่เหมือนความเห็นผิด ธรรม ถ้าเอาบุคคล เอาชื่อออก เป็นธรรมล้วน ๆ จะสะดวกต่อการที่จะเข้าใจ

ไม่เห็นโลภะ ไม่เห็นอวิชชา ก็ละไม่ได้

โลภะอยู่ด้วยตลอดเวลา เห็นยากว่าเป็นโลภะ แต่ถ้าไม่เห็นโลภะ ก็ละโลภะไม่ได้ ถ้าละโลภะไม่ได้ ก็จรรู้แจ้งอริยสัจธรรม ถึงการประจักษ์แจ้งนิพพานไม่ได้ ต้องละโลภะ ขณะนี้สภาพธรรมกำลังเกิดดับ แต่อวิชชาหุ้มห่อ มืดชิดเลย เพราะความไม่รู้ แล้วโลภะก็ปิดกั้นด้วย ก็ทำให้ยากต่อการที่จะรู้ความจริงของสภาพธรรม

การศึกษา การเข้าใจธรรม ที่ละเล็กทีละน้อย จะทำให้ค่อย ๆ คลายอวิชชา ความไม่รู้กับโลภะ เพราะว่ารู้เมื่อไรก็ต้องตรงกันข้ามกับความไม่รู้

กุศลที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อละอวิชชา

การทำกุศลอื่น ๆ ซึ่งในชีวิตประจำวันถ้าขณะใดที่สติปัฏฐานไม่เกิด บางขณะก็เป็นอกุศล และบางขณะก็เป็นกุศล แม้ว่าจะไม่ใช่สติปัฏฐาน ก็เป็นกุศลที่เป็นไปในทางบ้าง เป็นไปในศีลบ้าง หรือเป็นไปในขณะที่ระลึกถึงประโยชน์ของความสงบ แทนที่จะให้เป็นอกุศล คือ โทสะ ความผูกโกรธ หรือว่าความขุ่นเคืองใจ หรือว่าโลภะอย่างแรง ขณะนั้นย่อมเป็นกุศลที่วนเวียนไปในสังสารวัฏ ตราบใดที่ยังไม่ใช่การอบรมเจริญปัญญาเพื่อที่จะละอวิชชา

ผู้ตรงที่รู้อย่างหลงลืมสติเกือบเหมือนเดิม

ท่านฟังแล้วก็ได้อบรม จนบัดนี้เริ่มมีสติเกิดขึ้น สามารถระลึกถึงลักษณะของรูปของนามที่เกิดอยู่ตามปกติประจำ ได้บ้างเป็นบางขณะ

นี่เป็นการถูกต้องจริง ๆ คือว่า ที่จะให้สติระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมซึ่งกำลังปรากฏตามปกติในขณะนี้ จะเป็นไปได้อย่างมาก ๆ ติดต่อกันได้ไหม ถ้ายังไม่รู้ถึงลักษณะของนามธรรมทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จริง ๆ แต่ถ้าเป็นเพียงแต่ผู้เริ่ม สติจะระลึกถึงลักษณะของรูปธรรมบ้าง หรือนามธรรมบ้าง เพียงบางขณะ นี่เป็นสิ่งที่ถูกต้อง แต่ยังหลงลืมสติอยู่ เกือบเหมือนเดิม นี่ก็เป็นความจริง

เพราะฉะนั้นต้องเป็นผู้ตรง การอบรมเจริญปัญญาที่จะละอวิชชาต้องเป็นความรู้ และรู้ตามความเป็นจริงว่า เมื่ออวิชชามีมากในสังสารวัฏ และการที่ได้ฟังได้เข้าใจ หนทางข้อปฏิบัติ เป็นเหตุเป็นปัจจัยที่จะทำให้สติเกิดระลึกได้บ้าง

ทางที่ละความไม่รู้เป็นทางที่ถูกต้องแล้ว

เพราะฉะนั้นสำหรับท่านผู้นี้ ท่านก็รู้ตามความเป็นจริงว่า การที่จะละความไม่รู้ นั้น ไม่ใช่จะละได้รวดเร็ว เพราะฉะนั้นท่านจึงเขียนมาข้อความว่า ผมรู้สึกดีใจมากที่เรียนรู้มาถูกทางแล้ว แม้ว่าสติจะเกิดบ้างบางขณะ แต่ยังหลงลืมสติอยู่เกือบเหมือนเดิม แต่ก็เป็นผู้ที่เห็นความต่างกันของขณะที่หลงลืมสติกับขณะที่สติเกิด เพราะเหตุว่าสติเกิดบ้างแล้ว

นี่เป็นการเริ่มต้นจริง ๆ ถูกหรือผิดในการที่สติจะเริ่มระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมในวันหนึ่ง ๆ บางขณะ แล้วก็หลงลืมสติเกือบเหมือนเดิม ถ้าเข้าใจถูกต้องอย่างนี้ จะไม่มีทางที่จะหลงผิด ไปแสวงหาทางอื่นซึ่งคิดว่า เป็นทางที่ลัด หรือว่าเป็นทางที่ง่าย เป็นทางที่จะดับกิเลสได้เร็ว เพราะเหตุว่าต้องเป็นปัญญาที่สามารถรู้ถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ตามปกติตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้นถ้าท่านผู้ใดยังคิดว่าจะมีหนทางอื่น ก็เป็นสิ่งซึ่งจะต้องพิจารณาจริง ๆ ด้วยเหตุผลว่า ถ้าไม่รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏว่า เป็นนามธรรมและรูปธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนแล้ว จะละอวิชชาได้ไหม

ฟังธรรมครั้งเดียวไม่พอ

ครั้งเดียวไม่พอ ไม่สามารถจะรู้ได้ ฟังธรรมนี้ฟังครั้งเดียวพอไหม แต่ฟังยังต้องเนื่อง ๆ บ่อย ๆ หลายครั้ง และเวลาที่จะรู้จริง ๆ ก็ต้องยิ่งเนื่อง ๆ บ่อย ๆ หลายครั้ง เพราะเคยไม่รู้มานานแสนนาน ที่กายของทุกคน มีรูป ก็ไม่รู้ ใกล้ที่สุด ไปไหนไปด้วยกัน จะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน ก็ไม่พ้นจากรูป ก็ยังไม่ได้รู้ลักษณะของรูป

เพราะฉะนั้นต้องเนื่อง ๆ บ่อย ๆ กว่าที่จะค่อย ๆ รู้ขึ้น และถ้าไม่รู้รูปที่กาย จะไปรู้อะไรดี ถ้าไม่รู้นามธรรมที่กำลังปรากฏ ปัญญาจะไปรู้อะไรได้ ก็ไม่ใช่ปัญญา ก็เป็น การนึกคิดตลอด และก็เข้าใจว่าเป็นปัญญา แต่ความจริงเป็นเรื่องราวอยู่นั่นเอง ตราบใดที่สัมผัสปัญญะไม่เกิด ไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ขณะนั้นก็ต้องเป็นเรื่องของการคิดนึก

พระพุทธศาสนาไม่ใช่วิชาบังคับ

ท่านที่นั่งอยู่ที่นี้เป็นผู้ที่สนใจและค่อย ๆ ศึกษา จนกระทั่งเข้าใจขึ้น ก็จะได้ถ่ายทอดความเข้าใจเท่าที่จะทำได้ และผู้รับก็สำคัญ คือ นักเรียนจะมีความสนใจมากน้อยแค่ไหน ก็อยู่ที่เขาจะเห็นประโยชน์หรือไม่เห็นประโยชน์ เพราะว่าถ้าเป็นเรื่องของพระพุทธศาสนา จริงๆ แล้วไม่ใช่เรื่องวิชาบังคับ เป็นเรื่องของสัทธาของแต่ละคน จะได้ผลมากกว่าการที่เราบังคับว่า ทุกคนต้องมาศึกษาพระพุทธศาสนา แม้ว่าเขาไม่สนใจเลย แต่แทนที่จะบังคับ เป็นวิชาที่พยายามให้คนเห็นว่า มีประโยชน์อย่างไร และคนที่เห็นประโยชน์เขาก็จะมาศึกษา แต่เราจะไปฝืนคนที่ไม่สนใจให้มาสนใจ เขาก็จะไม่ได้อะไรเลย

ก็สอนให้เข้าใจธรรมตามลำดับเท่าที่จะสอนได้เท่านั้นเอง เพราะจริงๆ แล้วเป็นเรื่องอิสระจริงๆ ตามโรงเรียนก็ช่วยได้ในเรื่องของจริยศึกษา คือ เมื่อมีความเข้าใจในเรื่องบาปบุญคุณโทษต่าง ๆ ก็ชี้แนะในเรื่องของกุศลให้เจริญ เช่น บุญกิริยาวัตถุ ถ้าเขาสามารถที่จะมีความเข้าใจว่า กุศลไม่ใช่เฉพาะทาน การให้ เขาก็อาจจะเข้าใจตัวเขาเองว่าขณะไหนบ้างที่เป็นกุศล ขณะไหนบ้างที่เป็นอกุศล เช่น ขณะที่กำลังก้าวร้าว เขาก็คงจะตอบได้ว่า ขณะนั้นเป็นอกุศล และอกุศลในชีวิตจริง ๆ ของแต่ละคน เราก็อาจจะมีความตัวอย่างที่ยกขึ้นมาได้ว่าเป็นอกุศลประเภทไหน และก็เป็นกรรมประเภทไหน

รู้จักธรรม รู้จักสิ่งที่มีจริง

ถ้าเรายังไม่รู้จักรว่าอะไรเป็นธรรม แล้วเราจะปฏิบัติธรรมได้ไหม ไม่ได้ ต้องรู้ก่อน อันนี้สำคัญที่สุด

เพราะฉะนั้นเราจึงเริ่มต้นตั้งแต่ว่า ธรรม คือ สิ่งที่มีจริง เราจะไม่พูดถึงสิ่งที่ไม่มี และสิ่งที่ไม่จริง เพราะว่าสิ่งที่ไม่มีจะไปรู้ได้ยังไง ในเมื่อไม่มี แล้วสิ่งที่ไม่จริง รู้ไปทำไม ในเมื่อไม่จริง

แต่ถ้าเป็นสิ่งที่จริง คือ สิ่งนั้นมี และความจริงของสิ่งนั้นเป็นอย่างไรที่เราจะต้องค่อย ๆ เข้าใจขึ้น อย่างขณะนี้ต้องมีแน่ ๆ ไม่ใช่ไม่มีอะไรเลย ว่างเปล่า ไม่ใช่ มีอะไรลองบอก ขณะนี้มีอะไร เริ่มตั้งแต่ขณะนี้มีอะไร สิ่งที่มีจริง ๆ แล้วก็มีด้วย คืออะไร

เราเลือกให้ผลของกรรมใด ๆ เกิดไม่ได้

เพราะฉะนั้นผลกรรมหนึ่งกรรมเดียว ทำให้ปฏิสนธิจิต คือ จิตที่เกิดสืบต่อจากชาติก่อนเกิดขึ้น โดยที่เราเลือกไม่ได้ว่า จะให้กรรมประเภทไหนให้ผล เพราะว่ากรรมในวันหนึ่ง ๆ มีมากมาย แล้วก็กรรมชาติก่อนก็เยอะ และในแสนโกฏิกัปก็มีกรรมนับไม่ถ้วน แต่เราเลือกไม่ได้เลยว่า กรรมที่ได้กระทำแล้วทั้งหมดจะให้กรรมไหนเกิดขึ้น แต่

กรรมที่ทำให้จิตเกิดขึ้นสืบต่อจากชาติก่อนของแต่ละคน ก็เป็นผลของกรรมที่ต่าง ๆ กันไปของแต่ละคน

เพราะฉะนั้นเมื่อปฏิสนธิจิตเกิดแล้ว ดับไปแล้วก็จริง การสะสมสืบต่อหลังจากที่ปฏิสนธิจิตดับไปแล้ว จิตที่เกิดสืบ ๆ ต่อ ๆ มา ก็ต่างกันไปตามการสะสม ทำให้แต่ละคนมีความคิดต่างกัน มีหลาย ๆ อย่างที่ต่างกัน บางคนชอบอย่างนี้ บางคนชอบอย่างนั้น ก็เป็นเรื่องของการสะสม และรูปก็เกิดจากกรรมด้วย

แท้ที่จริงสิ่งที่ปรากฏก็เพียงปรากฏอย่างนี้

แท้ที่จริงสิ่งที่กำลังปรากฏ โดยความเป็นจริงก็คืออย่างนี้ ทันทีที่เห็นก็คือมีสิ่งนี้ปรากฏ เพราะฉะนั้นรู้ว่าสิ่งที่กำลังปรากฏ เพียงปรากฏเมื่อกระทบกับจักขุปสาท แล้วตามที่ได้ทรงแสดงไว้ก็คือว่า ดับอย่างรวดเร็วมาก หมายความว่าหมดไปแล้ว โดยไม่รู้

เพราะฉะนั้นขณะนี้ที่เคยเข้าใจว่า เห็นคน เห็นสัตว์ ก็ต้องมาถึงความจริงแท้ ๆ ของสิ่งที่ปรากฏทางตาว่า เฉพาะสิ่งที่ปรากฏทางตา ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์ แต่มีสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้เท่านั้น ที่เป็นสิ่งที่ถูกเห็น ยังไม่ได้ไปคิดถึงรูปร่างลักษณะหรือความทรงจำใด ๆ เลย แต่ว่าขณะนี้ ให้มีความเข้าใจจริง ๆ ว่า สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เฉพาะสิ่งนี้เท่านั้นที่เป็นสิ่งที่ถูกเห็นจริง ๆ

ความยากของการเกิดเป็นมนุษย์

ข้อความในสังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ปฐมฉิคคัพสูตรที่ ๗ แสดงว่าการเกิดเป็นมนุษย์ยาก อุปมาเหมือนคนโยนแอกซึ่งมีช่องเดียวลงไปในมหาสมุทร แต่ตาบอดที่อยู่ในมหาสมุทรนั้น ล่วง ๑๐๐ ปีถึงจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่ง และเมื่อล่องลอย ๆ ปี จึงจะโผล่ขึ้นคราวหนึ่งนั้น การที่เต่าจะสอดคอให้เข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวนั้นได้บ้าง ก็เฉพาะในบางครั้งบางคราวเท่านั้น

นี่คือความยากของการเกิดเป็นมนุษย์ ส่วนข้อความในทุติยนิคคพัสสูตรที่ ๘ ยิ่งแสดงความยากกว่านั้น โดยอุปมาว่าไม่ใช่แต่มหาสมุทรเท่านั้น แต่มหาปฐพีคือ แผ่นดินระหว่างจักรวาล ก็ยังมีน้ำเต็มหมด เมื่อโยนแอกซึ่งมีช่องเดียวลงแล้ว ลมทิศตะวันออกยังพัดแอกนั้นไปทางทิศตะวันตก ลมทิศตะวันตกก็พัดแอกนั้นไปยังทิศตะวันออก ส่วนลมทิศเหนือก็พัดแอกนั้นไปทางทิศใต้ และส่วนลมทิศใต้ก็พัดแอกนั้นไปทางทิศเหนือ ล่วงร้อย ๆ ปี เตาถึงจะโผล่ขึ้นมาคราวหนึ่ง ถ้าแอกนั้นยังไม่เน่า และน้ำในทะเลยังไม่แห้ง การที่เตานั้นจะโผล่ขึ้นมาสอดคอเข้าไปในแอกซึ่งมีช่องเดียวได้นั้น เป็นการยากยิ่ง ซึ่งข้อความตอนท้ายของพระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ฉะนั้นภิกษุทั้งหลาย การได้ความเป็นมนุษย์เป็นของยาก พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติในโลกเป็นของยาก ธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว จะรุ่งเรืองในโลกก็เป็นของยาก

ความยากของการเจริญปัญญา

ก็การแสดงธรรมและวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว ชื่อว่าเป็นเหตุเกิดที่ยากยิ่งกว่า คือ ยากยิ่งกว่าการที่จะเกิดเป็นมนุษย์ และต่อจากนั้นก็มีความว่า

ก็การแทงตลอด สัจจะทั้ง ๔ พึงทราบว่าเป็นเหตุเกิดที่ยากยิ่งกว่าอย่างยิ่ง

นี่ก็ทำให้เห็นถึงความยากลำบากของการอบรมเจริญปัญญา เพื่อที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริง ๆ เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แล้วก็เกิดดับอยู่แม้ในขณะนี้เอง แต่ทุกคนก็ฟังเรื่องของจิต เจตสิก รูป โดยนัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะโดยพระอภิธรรมมัตถสังคหะ หรือว่าโดยนัยของพระสูตร ก็เพื่อที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเกิดในขณะนี้

เพราะฉะนั้นตราบไต่ที่สติสัมปชัญญะยังไม่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมตรงตามที่ได้ศึกษา ก็จะต้องมีการแสดงธรรม มีการสนทนาธรรม เพราะเหตุว่านับวันก็จะหาผู้ที่แสดงพระธรรมตรงตามที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว ยากขึ้น ๆ

ซึ่งทุกคนก็จะเห็นได้ว่า ทั้งนี้เพราะความละเอียดและความลึกซึ้งของพระธรรม ซึ่งก็ต้องอาศัยความอดทนหลายอย่าง ทั้งในการศึกษา ในการฟัง ในการพิจารณา ธรรม โดยเฉพาะต้องรู้จุดมุ่งหมายว่า เพื่อการละคลาย และการขัดเกลากิเลสของตนเอง ไม่ใช่เพื่ออย่างอื่น และเมื่อศึกษาพระธรรมเข้าใจแล้ว ทุกท่านก็มีความอดทนที่จะเจริญ กุศลทั้งในการแสดงธรรม ในการสนทนาธรรม การเกื้อกูลบุคคลอื่นตามกาลที่สมควรทุก โอกาส

พระรัตนตรัยช่วยให้เกิดดวงตา คือ ญาณ

อีกนัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนจักษุแพทย์ เพราะทรงลอกฟุ้งขึ้นโมหะ ออกได้แล้ว พระธรรมเปรียบเหมือนอุบายเครื่องลอกฟุ้งของตา พระสงฆ์ผู้มีฟุ้งขึ้นตา อันลอกแล้ว ที่มีดวงตา คือ ญาณอันสดใส เปรียบเหมือนชนที่ลอกฟุ้งตาแล้ว มีดวงตา สดใส

คนที่เป็นต้อก็คงจะเห็นได้ชัดว่า มองไม่ชัด แล้วก็ฝามัวไปหมด เพราะฉะนั้น เวลาที่ปัญญาไม่เกิด ก็ไม่สามารถที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ แต่เมื่อใดมีตา คือ ญาณอันสดใส ขณะนั้นก็จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

พระเสกขะ กับ พระอเสกขะ ต่างกันอย่างไร

พระเสกขะก็คือพระอริยบุคคลตั้งแต่พระโสดาบันจนกระทั่งถึงพระอนาคามี พระอเสกขะ คือ ผู้ที่ไม่ต้องศึกษา เพื่อที่จะประพฤติปฏิบัติขัดเกลากิเลสอีก เพราะเหตุว่าดับ กิเลสหมดแล้ว เพราะฉะนั้นพระอเสกขะ ได้แก่ พระอรหันต์

เสียงเป็นเพียงความกังวาลของปฐวีธาตุ

ทางหูก็เหมือนกัน สิ่งที่กำลังปรากฏเป็นสิ่งที่จริง เกิดขึ้นปรากฏเฉพาะทางหู

ส่วนการที่มีสัญญาจดจำไว้ว่า เป็นเสียงคนนั้น เสียงคนนี้ สภาพที่รู้อย่างนั้นเป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง

แต่ลักษณะของเสียงก็เป็นแต่เพียงความกังวาลของปฐวีธาตุ ธาตุที่แข็งเกิดปรากฏกระทบทางหู ปรากฏทางหูเท่านั้น ไม่กระทบทวารอื่น ปรากฏทางหูเดียว แล้วก็หมดไป เกินกว่าที่จะเป็นเจ้าของ หรือว่าเกินกว่าที่จะไปยึดไปจับว่าเป็นของเราได้ ไม่ใช่สภาพที่เป็นตัวตน ไม่ใช่สภาพที่เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

แต่แม้กระนั้นความเข้าใจในอรรถ ถ้าเป็นเสียงสรรเสริญ เสียงยกย่อง เสียงชมเชย ก็ทำให้เชื่อที่มีอยู่ในใจ ก็เลสที่หนาแน่น พร้อมที่จะเกิดได้ทันที เป็นความยินดีบ้าง เป็นความยินร้ายบ้าง เป็นความแค้นขึ้นบ้าง เป็นความโหม่นสับ้าง

ที่จะประจักษ์ความเป็นปัจจัยของสิ่งที่กระทบ ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ไม่ใช่เพียงนี้ แต่ว่าผู้ที่เจริญสติ รู้ชัดในลักษณะของนามและรูปที่ปรากฏ แล้วก็พิจารณา มีความละเอียด มีความคม มีความไวขึ้น เพราะเหตุว่ารู้ลักษณะว่า ชอบ ไม่ใช่เห็น ชอบ ไม่ใช่ได้ยิน เป็นลักษณะคนละชนิด

เพราะฉะนั้นสิ่งนี้มีปัจจัยเกิดขึ้น เพราะกระทบ รู้สิ่งที่ปรากฏทางตาในขณะใด ทางหูในขณะใด ตรงตามที่ท่านได้ทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎก ไม่ว่าจะเป็นความแค้นขึ้น หรือความไม่แค้นขึ้นก็เกิดขึ้นเพราะเหตุว่า มีหู มีเสียงมากระทบ มีสัมผัสกระทบทั้งสิ้น

นี่ก็เป็นเรื่องสำหรับผู้เจริญสติปฏิฐานก็จะรู้ได้ แล้วก็ละคลายการที่ไม่รู้ การที่หลงยึดถือ นามนั้นบ้าง รูปนี้บ้าง ว่าเป็นตัวตน แต่สิ่งเหล่านี้เป็นปกติในชีวิตประจำวัน ซึ่งถ้าไม่รู้ ไม่ละ ไม่มีโอกาสเลยที่ไม่รู้แล้วจะละได้

สัมมาสมาธิในมรรคมืองค์ ๘

ความต่างกันของสัมมาสมาธิที่เป็นมรรคมืองค์ ๘ กับสมาธิอื่น ๆ นั้น ก็คือว่าสมาธิอื่น ๆ ไม่ละความเห็นผิดที่ยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตน แต่สัมมาสมาธิที่เกิดพร้อมกับสติที่รู้ลักษณะของนามและรูปในขณะนั้น เป็นสัมมาสมาธิที่ละการเห็นผิด การยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตน นี่เป็นความต่างกัน

เพราะฉะนั้นในขณะที่ใด ที่สติระลึกลักษณะของนาม ระลึกรู้ลักษณะของรูป ในขณะที่นั้นมีสัมมาสมาธิที่ละการยึดถือนามรูปว่า เป็นตัวตน ต่างกับสมาธิอื่น ๆ ที่ไม่ได้ละการยึดถือนามรูปว่า เป็นตัวตน

เพราะฉะนั้นผู้ที่เจริญสติปัฏฐานไม่ใช่ว่าขาดสมาธิ ในขณะที่สติระลึกลักษณะของนามใดรูปใด ในขณะที่นั้นก็ยังมีสัมมาสมาธิเกิดร่วมด้วยทุกครั้ง ไม่ต้องไปเจริญสมาธิอื่นอีกต่างหาก ซึ่งตลอดเวลาที่ท่านผู้นั้นนั่งทำสมาธิครึ่งชั่วโมง ไม่รู้ลักษณะของนามรูปที่กำลังปรากฏ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจเลย ซึ่งแทนที่ท่านจะไปใช้เวลาทำสมาธิจดจ้องเพื่อให้จิตสงบ สติก็อาจจะเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของนามที่กำลังปรากฏ รูปที่กำลังปรากฏ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ได้มากมายหลายขณะ ซึ่งจะอุปการะเกื้อกูลให้เกิดปัญญาที่รู้ชัดในลักษณะของนามรูปที่กำลังปรากฏ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจมากขึ้น และก็สมารถที่จะละคลายได้ในที่สุด

กายนุสสสนาสติปัฏฐาน

การเจริญกายนุสสสนาสติปัฏฐาน ไม่ว่าจะเป็นอานาปานบรรพ หรือว่ากายนุสสสนาสติปัฏฐาน บางท่านคิดว่า จะต้องรู้เฉพาะกายเท่านั้น คือ รู้เฉพาะรูปเท่านั้น ผิดหรือถูก เป็นไปได้ไหม ที่จะรู้แต่รูปอย่างเดียว ถ้ารู้แต่รูปอย่างเดียว ชื่อว่า เป็นผู้มึสติโหม นามรูปปริเฉทญาณ รู้อะไร รู้ลักษณะที่ต่างกันของนามและรูป เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน จะเลือกเจริญเพียงหมวดเดียว แล้วก็รู้แต่เฉพาะอย่างเดียว

เพราะเหตุว่าบางท่านนั้นเข้าใจว่า สติปัฏฐานมี ๔ เลือกได้ตามใจชอบ ใครจะเจริญกายนุสสสนาสติปัฏฐาน ก็รู้กาย ใครจะเจริญเวทนานุสสสนาสติปัฏฐาน ก็รู้เวทนา ใครจะเจริญจิตตานุสสสนาสติปัฏฐาน ก็รู้จิต คิดว่าเลือกได้

แต่ถ้าขอให้ระลึกถึงความจริงว่า ความจริงเป็นอย่างนั้นไหม ผู้ที่เจริญกายนุสสสนาสติปัฏฐาน รู้แต่เฉพาะกายได้ไหม จะชื่อว่าเป็นผู้มีสติโหม มีใครบ้างที่จะให้สติรู้เฉพาะกายอย่างเดียวได้ มีใครบ้างที่จะให้สติรู้เฉพาะกายอย่างเดียว ขณะที่ระลึกที่ลม

หายใจ ท่านที่เคยระลึกที่ลมหายใจ สังเกตบ้างหรือเปล่านั้นมีอะไรบ้าง นอกจากลมหายใจที่ปรากฏ ถ้าไม่สังเกตก็จะไม่ทราบ หรือว่าถ้าจดจ้องให้อยู่ที่ลมหายใจ เป็นการเจริญสมาธิ ก็จะไม่ทราบเหมือนกัน

แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ จะทราบได้ว่า แม้ในขณะที่หายใจเข้า ในขณะที่หายใจออก มีสภาพธรรมใดที่ปรากฏ แล้วสติก็จะระลึกสภาพของธรรมนั้นได้ ไม่ใช่ทำให้รู้แต่เฉพาะกาย หรือว่าไม่ใช่ให้รู้แต่เฉพาะลมหายใจ เพราะเหตุว่าถ้าเป็นโดยลักษณะนั้น เป็นอัตราที่จงใจบังคับให้ระลึกแต่เฉพาะที่ลมหายใจเท่านั้น ไม่ใช่เป็นการระลึกรู้ลักษณะของนามและรูปที่ปรากฏ

สติปัฏฐานเป็นการระลึกไม่ใช่การทำ

การเจริญสติต้องรู้ลักษณะของสติว่า สติเป็นสภาพที่ระลึกได้ เคยคิดนึกถึงเรื่องอื่นมากมายหลายเรื่อง ทำไม่ได้ ทำไม่ระลึกไปได้ แต่สิ่งที่กำลังปรากฏ ถ้าสติระลึก รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง นั่นเป็นการที่เจริญปัญญาเพื่อรู้ชัดในสิ่งที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่เป็นเรื่องของการที่จะไปทำให้เกิดขึ้นในสิ่งที่ไม่มีในขณะนั้น เหมือนอย่างกับสมถภาวนา นี่เป็นความผิดกัน

เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นอานาปานบรรพ หรือว่าปฏิรูปมนสิการบรรพ ธาตุมนสิการบรรพ อสุภบรรพ ในมหาสติปัฏฐานสูตร ไม่ใช่เป็นการไปทำให้เกิดความสงบ หรือว่าไปทำให้ผานจิตเกิดขึ้น ไม่ใช่ แต่เป็นการระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนั้น เพื่อรู้ชัด ดังพยานะที่ท่านทรงแสดงไว้ว่า กายมีอยู่ก็เพียงสักว่าความรู้ เพียงสักว่าอาศัยระลึกเท่านั้น

กายนี้หมายความว่านามกายด้วย สติเป็นนามกาย ผู้ที่มีกายแต่ไม่รู้ลักษณะของสติ เจริญสติไม่ถูก เจริญสติไม่ได้ เพราะไม่ทราบว่าขณะใดเป็นขณะที่หลงลืมสติ และก็ขณะใดเป็นขณะที่มีสติ

เพราะฉะนั้นผู้ที่ จะเจริญสติทุกท่าน จะต้องทราบที่เดียวว่า ลักษณะของสติ คือในขณะไหน ขณะที่กำลังระลึก รู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ มีเห็น มีได้ยิน มีกลิ่น มี

รส มีเย็น มีร้อน อ่อนแข็ง มีคิดนึก มีสุข มีทุกข์ วันหนึ่ง ๆ ตลอดเวลา ก็จริง แล้วแต่ว่าสติ จะระลึกที่ลักษณะใด ตรงไหนก็ตรงนั้น นิดเดียวก็นิดเดียว แต่ว่าเมื่อระลึกแล้ว รู้ว่า กำลังพิจารณา หรือว่ารู้ลักษณะของรูปที่ปรากฏ หรือว่าลักษณะของสภาพรู้ ทางหู หรือ ทางตา ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

สมาสติจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อมีสัมมาทิฐิ

สมาสติจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อมีสัมมาทิฐิ ความเห็นถูกในข้อประพฤติปฏิบัติ เสียก่อน เมื่อมีความเห็นถูกในข้อประพฤติปฏิบัติแล้ว สมาสติก็จะระลึกถึงสิ่งที่กำลัง ปรากฏได้ ไม่ต้องไปทำ เพราะเหตุว่าเห็นแล้ว ได้ยินแล้ว มีเหตุปัจจัยให้เกิด พຼ່ງนี้ก็จะ ต้องเห็น ก็จะต้องได้ยิน ก็จะต้องสุข ก็จะต้องทุกข์

เพราะเหตุว่ามีปัจจัยแล้ว ไม่ต้องไปทำอะไรอีก แต่สติเริ่มระลึก เพื่อรู้ชัดใน ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ระลึกทางไหนก็ได้ ตรงไหนก็ได้ เมื่อระลึกแล้ว รู้ว่า ที่ กำลังปรากฏนั้น ระลึกลักษณะของรูปที่ปรากฏ หรือว่าระลึกลักษณะที่เป็นสภาพรู้ ปัญญาจึงจะเจริญขึ้นได้ ถ้าไม่ใช่สมาสติ ก็ไม่มีโอกาสจะรู้ลักษณะของนามและรูปที่ กำลังปรากฏในขณะนี้ได้เลย

สมถภาวนาต้องประกอบด้วยปัญญาเจตสิก

ลักษณะของสมาธิก็ปรากฏได้ แต่ไม่ใช่สมถะถ้าไม่ใช่กุศลจิต แต่ถ้าเป็นกุศลจิต แล้วก็เกิดสงบ และก็มีปัญญาที่สามารถทำให้จิตนั้นเป็นกุศล เพราะว่าตรีนึกถึง อารมณ์ที่เป็นกุศลมากขึ้น ขณะนั้นกุศลจิตก็จะเกิด ๗ ขณะ ๗ ขณะ บ่อยครั้ง ลักษณะ ของความสงบจะปรากฏ เมื่อมากขึ้นความสงบนั้นก็ถึงระดับของสมาธิขั้นต่าง ๆ แต่ว่า ต้องประกอบด้วยปัญญาเจตสิก ถ้าไม่ประกอบด้วยปัญญาเจตสิกจะอบรมเจริญความ สงบที่เป็นสมถภาวนา หรือว่าจะอบรมการรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏใน

ขณะนี้ซึ่งเป็นสติปัฏฐาน เป็นการอบรมเจริญภาวนาไม่ได้ ถ้าไม่มีปัญญาเจตสิกเกิดร่วมกับจิตนั้น ๆ

เพราะฉะนั้นสมถะไม่ใช่สมาธิ เพราะว่าสมาธิก็เป็นลักษณะของความตั้งมั่นเป็นลักษณะของเอกัคคตาเจตสิก แต่เวลาที่จิตสงบลักษณะของเอกัคคตาเจตสิก ก็มีกำลังขึ้น จนถึงระดับที่ปรากฏเป็นลักษณะของความสงบขึ้นต่าง ๆ ของสมาธิ

ลืมน้อยไหมว่า เป็นโลกะเป็นทุกขสมุทยอริยสัจจะ

ทุกขสมุทยอริยสัจจะ ได้แก่ โลกะ ตัณหา ความยินดี ความพอใจในทุกสิ่งทุกอย่าง

เพราะฉะนั้นแต่ละท่าน ก็จะเป็นผู้รู้จักตัวเองตามความเป็นจริงว่า ทรงจำทุกขสมุทยอริยสัจจะ ข้อที่ ๒ ได้แค่ไหน เพราะว่าวันหนึ่ง ๆ ก็ลืมน้อย ๆ ไข่มใหม่ ขณะที่กำลังสนุกสนาน เพลิดเพลิน อร่อย ขณะนั้นก็ลืมแล้วว่า เป็นทุกขสมุทยอริยสัจจะ

เพราะฉะนั้นสำหรับการทรงจำก็มีหลายชั้น ก็แล้วแต่ว่า แต่ละท่านจะทรงจำที่จะระลึกได้ในขณะที่กำลังเพลิดเพลินยินดีว่า นี่คือ ทุกขสมุทยอริยสัจจะ ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้น ในขณะนั้น สติปัฏฐานก็สามารถจะระลึกลักษณะของสภาพที่กำลังยินดีพอใจในขณะนั้นว่า เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งเป็นเหตุที่จะให้เกิดทุกข์ ตราบใดที่ยังมีโลกะ ความยินดีพอใจทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็ต้องยังมีสังสารวัฏอยู่

ทุกข์ของการบริหารกรรมเป็นมูล

ข้อความต่อไป เป็นทุกข์ของการบริหารกรรมเป็นมูล

อนึ่งสัตว์นั้นเสวยทุกข์ใดมีประมาณยิ่งด้วยความพยายามของมารดา มีการคร่ำไปทั่ว คร่ำไปรอบ ชัดลง และชัดออก เป็นต้น ในการลิ้นถลา การเดิน การนั่ง การลุกขึ้น และการพลิกเป็นต้นโดยทันที

จุลจุลปะนอยในเง้อมมือของนักเลงสุรา และจุลจุลนอยในเง้อมมือของหมองู และเสวยทุกข์ล้ำอันใด เป็นจุลสัตว์ที่อุปบัติในสี่ตนรก คือ นรกเย็น ในคราวที่มารดาดื่ม น้ำเย็น เป็นจุลถูกฝนถ่านเพลิงประพรมรอบ ในคราวที่มารดาถนุข้าวยาและภัตรอื่น ๆ เป็นต้น เป็นจุลถึงกรรมกรรมวิธีแปลงสเปกเป็นต้น ในคราวที่มารดาถนุของเค็มและ ของเปรี้ยว เป็นต้น

ทุกขนี้ ชื่อว่า เป็นทุกข์ของการบริหารกรรมเป็นมูล

ทุกขมีความพยายามของตนเองเป็นมูล

ทุกขมีความพยายามของตนเองเป็นมูล คือ

เบื้องหน้าต่อออกนอกกรรมมารดานั้นไปในอดีตกาล สำหรับสัตว์ผู้ฆ่าตัวด้วย ตัวเองก็ดี ผู้ประกอบความเพียรโดยการทำให้ร้อนโดยทั่ว และให้ร้อนโดยรอบด้วย อำนาจจลเจลกวัตรเป็นต้นก็ดี ผู้อดอาหารและผู้แขวนตัวด้วยอำนาจความโกรธก็ดี มีทุกขใด ทุกขนี้ ชื่อว่า ทุกขมีความพยายามของตนเองเป็นมูล

ตัวเองก็ทำให้ตัวเองเป็นทุกขได้ ถ้ามีความเห็นผิด ก็ทรมานตัวให้ลำบากด้วย ประการต่าง ๆ หรือว่าอาจจะถึงกับฆ่าตัวตายก็เป็นได้

ชราไม่เป็นสิ่งที่พึงรู้แจ้งด้วยจักขุ

ปาฬิจจัง ภวาทะที่ผมหงอก ทรงแสดงแล้วโดยกิจ คือ การให้เนื้อเหี่ยว แล้วทำให้ หน่งย่น ด้วยบทว่า วลิตตจตา ภวาทะที่หน่งย่น เพราะเหตุนี้ ๓ ศัพท์ มีว่า ชัณทิจจัง ภวาทะที่พันหักเป็นต้นนี้ จึงเป็นศัพท์แสดงขยจิต ในเมื่อล่วงกาลของชรา

ด้วยศัพท์ทั้ง ๓ นั้น ได้ทรงแสดงชราอันปรากฏว่า เป็นธรรมชาติปรากฏแล้ว ด้วยอำนาจแสดงวิการเหล่านี้ เปรียบเหมือนทางเดินแห้งน้ำ หรือลม หรือไฟ ย่อม ปรากฏด้วยภวาทะที่ หย้า และต้นไม้เป็นต้น หักโค่น ระเนระนาด หรือถูกเผาไหม้

และทางเดินนั้นไม่ใช่เป็นต้นนั้นเลยฉันใด ทางเดินของชวาก็ฉันนั้นเหมือนกัน
ปรากฏที่พื้นเป็นต้นด้วยอำนาจภาวะที่หักเป็นต้น ใคร ๆ แม้ล้มตาคู่ก็ทราบได้ แต่
ลักษณะ มีภาวะที่พื้นหักเป็นต้นเท่านั้น ไม่ใช่ชวรา เพราะชวราไม่ใช่เป็นสิ่งที่พึงรู้แจ้ง
ด้วยจักขุ

เราเองทำกรรมและรับผลของกรรม

พุทธศาสนาสอนในเรื่องของกรรม คือ เหตุ ซึ่งจะทำให้เกิดผล คือ วิบาก
เพราะฉะนั้นคนอื่นทำให้เราไม่ได้ เราเองเป็นผู้ที่ทำกรรม

เพราะฉะนั้นเราเองเป็นผู้ที่รับผลของกรรม ถ้าคนนั้นไม่มีกรรมของเขา สิ่งนั้นก็
จะเกิดกับเขาไม่ได้ ไม่ต้องห่วงเกรงอะไรเลยทั้งสิ้น ถ้าทำกรรมดีคนอื่นจะเปลี่ยนกรรมดี
ของเราให้เป็นอย่างอื่นได้ไหม ไม่ได้ใช่ไหม เพราะกรรมนั้นทำแล้ว เสร็จแล้ว เป็นสิ่งที่ดี
ด้วย ถ้าใครที่ทำอกุศลกรรม คนอื่นจะไปเปลี่ยนอกุศลกรรมนั้นให้เป็นกรรมดีได้ไหม
เปลี่ยนเถอะ คนนี้เขาทำดีมามากแล้ว ถึงแม้ว่าเขาทำชั่วครั้งเดียว เอะเถอะให้เขาไปเป็น
กุศลกรรม เราอภัยให้ได้ แต่สิ่งนั้นเสร็จแล้ว จบแล้ว เป็นผลที่ได้ทำแล้ว เป็นกรรมแล้ว

เพราะฉะนั้นเป็นอกุศลก็ต้องเป็นอกุศล กุศลก็เป็นกุศล อกุศลก็เป็นอกุศล แล้วก็
ชั่วขณะจิตที่เกิด แล้วก็ดับ ใครจะไปแก้ไขก็ไม่ได้

เพราะฉะนั้นทุกคน มีทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม เมื่อถึงคราวที่อกุศลกรรม
ให้ผล ไม่ต้องมีใครทำให้เลย เราตกกระไดเองก็ได้ มีดบาดเราเองก็ได้ แต่เวลาที่คนอื่น
มาพันเรา มาแทงเรา เรากลับคิดว่าเขาทำเรา ทำไม่ไม่คิดถึงเวลาที่เขาไม่ทำ แต่มัน
เป็นไปเองโดยที่ไม่ต้องมีใครทำ อย่างคนที่บ้านพัง เขาทำหรือเปล่า ผู้ร้ายที่ไหนมาทำ
หรือเปล่า ก็ไม่มีใครทำเลย แต่พึงเองตามกรรมที่จะต้องเป็นไปอย่างนั้น

เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า ถ้าเราไม่เคยทำกรรมอย่างนั้น สิ่งนั้นจะเกิดกับเราไม่ได้
และก็ไม่ใช่อื่นทำให้ด้วย กรรมของเราทำ เมื่อถึงคราว ถึงโอกาสที่กรรมจะให้ผล สิ่ง
นั้นก็ต้องเกิด เปลี่ยนแปลงอะไรก็ไม่ได้

ไม่มีใครมาทำเลย เราทำอะไรอย่างได้ ตกกระไดได้ มีดบาดได้ อะไรได้หมดทั้งนั้น ถ้าเราทำกรรมดีอยู่เสมอ ก็ไม่ต้องห่วงเลย และก็ไม่ต้องไปเชื่อว่า คนอื่นจะมาทำร้ายเราได้ แต่ให้มั่นคงในกรรมของเราเองว่า เป็นสิ่งที่เราได้ทำแล้ว

ชื่อต่างๆ ของจิต

วิญญาณเป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ ไม่ใช่รูป ไม่มีรูปใด ๆ เลย อย่างเสียงแม้ว่าเรามองไม่เห็น แต่เป็นรูป เพราะเหตุว่าเสียงไม่ใช่สภาพรู้ แต่ขณะที่กำลังได้ยิน ลักษณะที่ได้ยิน มี คนตายไม่ได้ยิน เพราะคนตายไม่มีจิตใจ แต่ขณะที่คนเป็น ๆ ได้ยิน ลักษณะที่ได้ยินเป็นสภาพของจิตชนิดหนึ่ง และเราจะเรียกว่า “วิญญาณ” ก็ได้ “มโน” ก็ได้ “มนัส” ก็ได้ คือ จิตนี้เป็นคำที่ใช้แทนสภาพที่เป็นสภาพรู้

เพราะฉะนั้นแล้วแต่ภาษา เหมือนอย่างผู้หญิง จะเรียกว่า “นารี” ก็ได้ “กุมารี” ก็ได้ “สตรี” ก็ได้

เพราะฉะนั้นจิตซึ่งเป็นสภาพรู้ เราจะเรียก “วิญญาณ” ก็ได้ เรียก “มโน” ก็ได้ เรียก “มนัส” ก็ได้ แต่สภาพรู้นี้ไม่มีใครเห็นเลย ทุกอย่างที่เราเห็น เป็นรูป ในขณะนี้ทางตาไม่ว่าจะมีรูปร่างเป็นสัตว์ เป็นนก เป็นคน เป็นเปรต เป็นยักษ์ เป็นอะไรก็ตามแต่ สิ่งที่เราปรากฏให้เห็น เป็นรูป เราไม่สามารถจะเห็นจิต หรือวิญญาณได้ เพราะว่าจิตกับวิญญาณมีความหมายเดียวกัน

เจตสิก คือสภาพนามธรรมที่เกิดกับจิต

นามธรรมมี ๒ อย่าง คือ จิตกับเจตสิก เจตสิกเป็นคำใหม่สำหรับคนที่ยังไม่ได้ฟังธรรมเลย หมายความว่าถึงสภาพที่เกิดกับจิต คำว่า “เจตสิก” เกิดกับจิต อยู่กับจิต ไม่แยกออกจากจิตเลย

เพราะฉะนั้นแสดงให้เห็นว่าจิตเป็นแต่เพียงสภาพรู้หรือธาตุรู้ แต่ว่ามีหลายประเภท ทำให้มีจิตหลายประเภท เพราะเหตุว่าเจตสิกเป็นสภาพที่เกิดขึ้นกับจิตมีหลายอย่าง เพราะฉะนั้นก็ทำให้จิตต่างออกไปเป็นชนิดต่าง ๆ

อย่างโกรธเป็นเจตสิก โลกเป็นเจตสิก เมตตาเป็นเจตสิก เพราะว่าจิตเป็นเพียงสภาพที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้ แต่ว่าเขาจะไม่ทำอะไร จะไม่โลก จะไม่โกรธ จะไม่รู้สึกละอะไรทั้งสิ้น อย่างขณะนี้ที่กำลังเห็น จิตเป็นลักษณะที่เห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา สามารถที่จะจำความละเอียดของทุกอย่างที่ปรากฏได้ รู้ด้วยว่า คนนี้ไม่ใช่คนนั้น หรือว่าแม้แต่เพชรเทียมกับเพชรแท้ สิ่งที่ปรากฏทางตาทำให้สามารถที่จะรู้ได้ เพราะจิตเป็นใหญ่เป็นประธานในการเห็นแจ้งในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏ นั่นคือลักษณะของจิต แต่ว่าขณะที่กำลังจำ ไม่ใช่จิต เป็นเจตสิก

เพราะฉะนั้นเจตสิกมี ๕๒ ชนิด ทำให้จิตต่างกันไปเป็น ๘๙ ประเภท เพราะฉะนั้นจิตที่คิด ไม่ใช่จิตที่เห็น จิตที่ได้ยิน ไม่ใช่จิตที่เห็น จิตที่คิด แม้ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ก็ยังคิดได้ คือนี่ตอนนอนจะรู้เลยว่า ไม่เห็นอะไร ไม่ได้ยินอะไร ก็ยังคิด ขณะนั้นเป็นจิตกับเจตสิกซึ่งเกิดพร้อมกัน

จะไม่มีการที่จิตเกิด โดยไม่มีเจตสิก เพราะเหตุว่าความหมายของสังขารธรรม คือ สภาพธรรมซึ่งอาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้น จะเกิดตามลำพังไม่ได้ แม้แต่รูป จะไม่มีสักรูปเดียวซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่มีรูปอื่นเกิดร่วมด้วย สภาพธรรมใดก็ตามซึ่งเกิด จะต้องมีสภาพธรรมอื่นร่วมกันเกิดปรุงแต่งเกิดขึ้น ไม่แยกกัน ทั้งนามธรรมและรูปธรรม

เพราะฉะนั้น ความคิดก็เป็นจิตชนิดหนึ่ง ซึ่งต่างจากจิตเห็น จิตได้ยิน

ไม่สามารถได้สติด้วยความอยาก ต้องอบรม

แม้แต่คำว่าสติ ต่อไปนี้เรารู้ว่าขณะใดที่เป็นกุศล ขณะนั้นจึงเป็นสติ ถ้าไม่ใช่กุศล ขณะนั้นจะใช้คำว่าสติก็ใช้ในภาษาไทยกันเอง แต่ไม่ใช่สภาพของสติ สติจริง ๆ ต้องระลึกเป็นไปในกุศล

กำลังโกรธ สติเกิดใหม่ ไม่เกิด แต่พอระลึกได้ว่าโกรธนี้ไม่ดี คนที่เราโกรธกำลังสบาย กำลังเป็นสุข สนุกสนาน เราคนเดียวกำลังเดือดร้อน กำลังไม่สบายเลยสักนิดหนึ่ง จิตใจกำลังขุ่นมัวเต็มที แล้วใครทำให้ เราทำเอง ถ้ามีปัญญาจริง ๆ เห็นโทษของอกุศลขณะนั้น เป็นสติ ไม่ใช่เราอีกเหมือนกัน

เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า ขณะใดสติเกิด ขณะนั้นเป็นไปในทางที่ดี แต่ว่าขณะใดที่เป็นไปในทางที่ไม่ดี ขณะนั้นสติก็ไม่เกิด แล้วเราก็อยากจะมีสติเยอะ ๆ ใช่มั้ย นั่นเพียงอยาก แต่ว่าเราไม่สามารถจะได้สติด้วยความอยาก ต้องได้ด้วยการเจริญอบรมที่ละเล็กทีละน้อย จึงจะมีความมั่นคงขึ้น

ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ใช่มีอยู่แล้ว แต่ต้องอบรมในทางที่ดี ไม่ว่าจะเป็นสมณะ หรือวิปัสสนา อย่างสติก็ต้องมีการระลึกได้บ่อย ๆ ขณะที่ฟังแล้วเข้าใจ ขณะนั้นก็เป็นสติ ถ้ากำลังฟังแล้วก็นึกเรื่องนั้นเรื่องนี้ ขณะนั้นเป็นสติใหม่ ไม่เป็น ขณะนั้นก็เป็นอกุศล ซึ่งเราก็บังคับไม่ได้อีก

แต่เราเริ่มเข้าใจแล้วว่า ลักษณะของสติต้องต่างจากขณะที่เป็นอกุศล ถ้าเราโกรธใครแล้วมีคนมาบอกว่าโกรธมาก ๆ ดีนะ ขณะนั้นถ้าเราเห็นด้วย เป็นสติหรือเปล่า ไม่เป็น แต่ถ้ามีคนบอกเรา บอกว่าความโกรธไม่มีประโยชน์เลย ถ้าเราพิจารณาแล้วเห็นจริง ๆ ขณะนั้นเป็นสติ เป็นไปในทางที่ดีงามทั้งหมด เราต้องสามารถที่จะแยกออกได้ว่า ธรรมไหนดี ธรรมไหนไม่ดี และใครจะต้องการสิ่งที่ไม่ดีกับตัวเอง แต่เพราะความไม่รู้ต่างหากเราจึงสะสมสิ่งที่ไม่ดีมากมาย แล้วเราก็ต้องมานั่งแก้สิ่งที่ไม่ดีของตัวเอง ซึ่งคนอื่นแก้ไขไม่ได้เลย

ความเป็นอนัตตา บังคับบัญชาไม่ได้

แล้วเราจะเห็นความเป็นอนัตตาว่าบังคับบัญชาไม่ได้ อยากจะเห็น แต่ถ้าตาบอด ก็เห็นไม่ได้ อยากจะได้ยิน แต่ไม่มีโสตประสาท ก็ได้ยินไม่ได้ อยากจะคิดเรื่องดี ๆ อ้าวคิดเรื่องที่ไม่ดีอีกแล้ว บังคับบัญชาไม่ได้ ตามการสะสม แต่ถ้าสะสมบ่อย ๆ ในทางกุศล แล้วก็มีปัญญา ความคิดก็จะคิดในทางที่ดีเพิ่มขึ้น